

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 28
34/2014
30. augusta 2014

Cena 0,50 €

Ludo Stur

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 145

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

VRÁTIA SA EŠTE VIZIONÁRI SLOVANSTVA?
Strana 4.

NEDOSTATKY PREHRADILI ČERPANIE EUROFONDOV!
Strana 5.

ARMÁDA – ROZHODUJÚCA SILA V POVSTANÍ
Strana 6.

FALOŠNÝ MÝTUS O SNP A JEHO VYTRVALÍ ŠIRITELIA
Strana 8.

JEDEN Z OSUDOV POVSTANIA – LUBIANKA A GULAG NA SIBÍRI
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Matica slovenská ako vrcholná národná, vzdelávacia a kultúrna ustanovizeň, ktorá má pevné zakotvenie, prichádza so slovenskými vlasteneckými spolkami s vyhlásením: „Chceme využiť sedemdesiate výročie antifašistického odboja hrdinských vojakov Slovenskej armády a partizánov v Slovenskom národnom povstaní na to, aby sme požiadali celý národ, Slovenky a Slovákov o vzájomné zmierenie. Nechceme, aby najmä nezodpovedné protislovenské médiá zneužívali povstanie na to, aby ho vedome stavali proti prvej Slovenskej republike. Ved' základnou bojovou silou povstania bola podstatná časť regulárnej Slovenskej armády. Táto tendencia vychádza z importu, je slovenskému uvažovaniu, ktoré je skôr kresťanský dostredivý, cudzia.

Hľadajme pokoj v duši a ochotu byť kritickí voči chybám, ktorých sme sa ako národ aj počas tejto oslobodzovacej vojny dopustili. Mali by sme vyjsť z tohto procesu mravne silnejší a odolnejší, ako národ zomknutejší. Vysoko si vážime všetky obeť v povstaní i kredit, ktoré získalo v Európe ako druhé najväčšie protifašistické povstanie po odboji v Juhoslávii. Obaja vojaci, neskôr aj partizáni Vladimír Miňač a Roman Kaliský ako prirodzené autority slovenského národa vyslovili názor, že nešli do slovenskej vojny bojovať proti vlastnému štátu, ale za slobodu Slovákov proti okupačným nacistickým vojskám! V duchu odkazu týchto antifašistov žiadame, aby každý v tichu svojej duše našiel mier a zmierenie, aby sa Slováci v 21. storočí mohli sústrediť na budovanie svojho nezávislého a demokratického štátu – dvadsaťjedenročnej dospeléj Slovenskej republiky.

Nech naša slobodná republika prekvitá a nech život v nej je šťastím pre jej občanov, ktorí sa nebudú báť prejavovať spontánne vlastenectvo a svoj hlboký vzťah k vlastnému štátu, ako to spontánne robia všetky dospelé európske národy.

Jozef ŠIMONOVÍČ,
prvý podpredseda MS,
Drahošlav MACHALA,
člen predsedníctva MS

R - 2014045

NEOGRAFIA
MARTIN
www.neografia.sk

AUGUST 1944 – jedno z najväčších protifašistických vystúpení na kontinente Povstanie – udalosť historického významu

Dušan D. KERNÝ – Foto: archív SNN

Po sedemdesiatich rokoch je viac zrejme, že udalosti Slovenského národného povstania dodnes formujú spoločenské a politické vedomie. Povstanie, ktorého názov vznikol až dodatočne, malo dôležitý štátoprávny význam – vytvorilo totiž nové podmienky na právne usporiadanie budúcej Č-SR, nabúrlo koncepciu o právnej kontinuite prvej Č-SR po skončení vojny. Deklarácia povstaleckej Slovenskej národnej rady hovorila o slovenskom, a nie o česko-slovenskom národe. Ešte v roku 1946 prezident E. Beneš oficiálne hovoril o vlasteneckom – nie o slovenskom povstaní.

Nástup povstaleckých jednotiek

Čo bolo predtým súčasťou desaťročia aj bezohľadného politického zápasu i represálií, dnes je predmetom nielen živého záujmu historikov a médií, ale aj ešte stále neukončeným sporom a diskusiou i zápasom o mediálnu a názvoslovnú dominanciu. Pre Maticu slovenskú sa stalo podnetom na rozsiahlu anketu historikov, prvú tohto druhu, ktorú viedol tajomník Matice slovenskej Peter Mullik. SNN ju zverejnia na svojom webe a výber na stránkach novín už v budúcom vydaní SNN. Kompletná anketa bude uverejnená v Historickom zborníku MS

na jeseň tohto roka. Pre Maticu slovenskú je to aj otázka vyrovnávania sa s vlastnou minulosťou – povstalecké revolučné tlačové orgány horlivo žiadali najvyššie tresty menovite pre tridsiatich šiestich matičných pracovníkov, okrem iných i pre Jozefa Cigera Hronského. Volaním po popravách na dlhé roky odštartovalo politicky motivované rôznorodé prenasledovanie, ktorého reziduá trvajú dodnes.

■ V MLYNICI NÁZOROV

Podľa historika mladej generácie Pavla Mičianika je SNP o. i. významné tým, že ho Slo-

váci sami naplánovali, pripravili a uskutočnili. Podľa českého historika Wolfganga Venora je významné nielen tým, že sa stalo druhým najväčším protifašistickým povstaním v Európe po Juhoslávii, ale aj tým, že v radoch takého malého a neznámeho národa sa zrodili osobnosti, ktoré to dokázali nie vtedy, keď už bola Červená armáda na ich území, ale pol roka predtým. Zdôrazňuje, že to bolo prvé a jediné tak dôkladne pripravované povstanie v Európe, a to vďaka armáde, vrátane ministra obrany. Podľa historika a autora vysokoškolskej učebnice z roku 2013 Slovenské dejiny 1938 – 1945 Róberta Letza povstanie vytvorilo nový kvalitatívny stav. Pri obnove Č-SR sa základom nemohla stať (čechoslovakistická) ústava z roku 1920 a budúci štát mal byť spoločným štátom troch slovenských národov – Čechov, Slovákov a karpatských Ukrajincov, budovaný na zásade rovný s rovným. Tak sa vlastne potvrdilo, že vyhlásenie slovenskej autonómie zo 6. októbra 1938 v rámci vtedajšieho Česko-Slovenska bolo politickým skončením s oficiálnym čechoslovakizmom. Historik Ivan Kamenec prízvukuje, že povstanie nebolo povstaním proti slovenskej štátnosti, proti štátu, ale proti režimu toho štátu. Podľa významnej matičiarkej osobnosti Romana Kaliského po-

vstanie bolo vlasteneckým bojom proti nemeckej okupácii.

■ MOTIVÁCIA JUBILEOM

Séria slovenských a medzinárodných vedeckých konferencií venovaná sedemdesiatemu piatemu výročiu vzniku Slovenskej republiky, no najmä sedemdesiatemu výročiu Slovenského národného povstania a postupne publikované referáty z týchto konferencií sú jasným svedectvom o tom, že tieto udalosti, aj keď sa odohrali pred dlhými desaťročiami, dodnes aktívne vplyvajú na formovanie politického, zahranično-politického, spoločenského a mediálneho vedomia a prostredia, na tvorbu školských učebníc a stále sú predmetom nielen vedeckého vyjasňovania, ale aj polemiky.

Novým je to, že tentoraz sa spor a polemiky odohrávajú nie ako súčasť česko-slovenského sporu, resp. politicky motivovaných snáh vnútri česko-slovenského štátu, ale ako výrazná slovenská motivácia ujasniť si národné, ako aj medzinárodné súvislosti čo najpodrobnejšie. Jedným z počínov je dvojdielová medzinárodná diskusia Múzea SNP v Banskej Bystrici vedená Stanislavom Mičevom, vďaka ktorému sa koná prvá konferencia tohto druhu na tému Rusko (Sovietsky zväz) a Slovensko v priesečníkoch dejín.

(Viac na tému SNP na stranách 4,6,7,8,10)

3 OTÁZKY PRE:

Andreja DANKA, predsedu Slovenskej národnej strany

Starostova gramotnosť má byť samozrejmosť

• SNS vydala richtársky kódex. Z jeho kapitol vyplýva, že starosta či primátor by mali mať primerané vzdelanie na výkon svojej funkcie.

Sme svedkami toho, že niektoré obce a mestá sú dlhodobo zadlžené. Mnohokrát to spôsobila aj nevedelosť starostov, pretože neraz napríklad popodpisovali také zmluvy, ktoré obce dostali do dlhodobých problémov, existenčne ich ohrozili alebo dovedli dokonca do bankrotu. Mnohé obce majú dcérske obchodné spoločnosti a ich zodpovedné a odborné riadenie si jednoducho vyžaduje patričný stupeň vzdelania. Je scestné, aby sme sa vôbec bavili o tom, či starosta má vedieť čítať a písať. Preto stredoškolské vzdelanie je ten minimálny

stupeň, ktorý by mal takýto človek dosiahnuť.

• Podľa kódexu by mal byť „richtár“ vážny občan. Ako to však zabezpečiť, keď systém partokracie na Slovensku nasadzuje stranické figúrky bez ohľadu na vôľu občanov?

Slováci by si konečne mali uvedomiť silu a význam volieb a možnosť volením ovplyvniť chod vecí. V komunálnych voľbách sú dôležité osobnosti. Vyhovárať sa však na to, že istí ľudia sú len stranické figúrky, je alibistické. Ale či už niekto kandiduje ako nezávislý alebo ako politický nominant, vždy je to o osobnosti a o charaktere. Preto si voliči musia uvedomiť, že vyberajú takú osobnosť, ktorá ich bude schopná zastávať a obhajovať a kto-

rá sa bude vedieť prípadne vzoprieť aj straníckej mašinérii.

• Má už SNS svojho kandidáta na post primátora hlavného mesta?

Problémom hlavného mesta je obrovský dlh a nevhodné investície a projekty, ako povedzme bratislavské metro, prevádzka nočného svietenia a iné. To sa ľahá od niekoľkých predchádzajúcich primátorov až k tomu súčasnému. SNS hľadá odvážneho „richtára“, ktorý by nebol prepletený s lobistickými skupinami napojenými na rôzne developerské, investičné či iné subjekty – pretože ich spoločné aktivity pomohli zadlženiu hlavného mesta. Rokujeme s niekoľkými možnými kandidátmi.

Zhovárал sa Ivan BROŽÍK
Foto: archív SNN

V SNN 35/2013
SI PREČÍTAŤE

■ Kto a prečo pripravoval a vyvolal povstanie na Slovensku koncom leta 1944
■ Anketa slovenských historikov o 14. marci 1939 a 29. auguste 1944
■ Keď sa Zahraničná Matica slovenská opäť raz zapisovala do slovenských dejín

Návrh štátneho rozpočtu na rok 2015 – úvodné čísla, ktoré mnohé napovedajú Idú proti programu, za ktorý získali hlasy

Ivan BROŽÍK – Foto: SNN

Programové vyhlásenie vlády je základný dokument schválený súhlasným hlasovaním poslancov Národnej rady Slovenskej republiky, ktorým sa má riadiť vláda v aktuálnom funkčnom období. Je nanajvýš prekvapujúce, že minister vlády a vysoký funkcionár vládnej strany verejne vyhlásil, že kabinet navrhol štátny rozpočet v rozpore s programovým vyhlásením.

S návrhom rozpočtu je minister kultúry nespokojný.

„Vláda istôt pre občanov považuje kultúru za vnútorný základ spoločnosti, ktorý ju určuje hodnotovo a spoluvytvára jej jedinečnú národnú, národnostnú či miestnu identitu. Kultúra má schopnosť humanizovať,

kultivovať a estetizovať život, rozvíjať v ľuďoch tvorivosť a originalitu. Je tiež dôležitou súčasťou výchovného a vzdelávacieho procesu a voľnočasových aktivít obyvateľstva, posilňuje spoločenskú súdržnosť.

Kultúra má aj nezanedbateľný potenciál prispievať k ekonomickému a sociálnemu rozvoju spoločnosti.“ To je úvod kapitoly Kultúra v programovom vyhlásení vlády na roky 2012 – 2016.

■ PREKVAPUJÚCE GESTO

„Budúcoročný návrh rozpočtu ministerstva kultúry je v rozpore s programovým vyhlásením vlády.“ Pre TASR to vyhlásil predstaviteľ rezortu kultúry Marek Maďarič. Ministerstvo kultúry by totiž malo mať v budúcom roku k dispozícii takmer stosedemdesiatmiliónoch eur. Oproti schválenému tohtoročnému rozpočtu je to takmer o desať miliónov eur menej. Minister Maďarič považuje tento návrh za neprijateľný. Očakáva, že sa číslo po rokovaniach s ministrom financií Petrom Kažimírom ešte zmení. „Chcem veriť, že vyrokujeme pri-

jateľný rozpočet, musí to byť podstatne viac, ako je tento návrh,“ vyhlásil s tým, že takýto škrt je prekvapujúci. S akou výškou rozpočtu by bolo ministerstvo spokojné, neprezradil. „Nechcem ísť pred rokovaním s ministrom financií do konkrétneho čísla,“ uzavrel Marek Maďarič.

■ DVESTO PERCENT

Úrad vlády SR by mal mať na budúci rok k dispozícii 72,7 milióna eur. Celkové výdavky tak stúpnu o 50,2 milióna eur, teda o dvestodvadsať percent. Dôvodom tohto nárastu je najmä alokácia prostriedkov EÚ a spolufinancovania pre Operačný program Technická pomoc do rozpočtu úradu vlády. Ide o sumu 49,9 milióna eur, z toho je spolufinancovanie zo štátneho rozpočtu vo výške 9,05 milióna eur. Časť prostriedkov vo výške 23,1 milióna eur je rozpočtovaná na druhé programové obdobie a 26,8 milióna eur už na tretie programové obdobie. Vyplýva to z návrhu rozpočtu verejnej správy na najbližšie roky, ktorý v piatok 15. 8.

zverejnilo ministerstvo financií. Rozpočtové výdavky úradu sú na budúci rok plánované v porovnateľnej výške s týmto rokom.

■ KOMU ÁNO

Budúci rok je na grantový systém v rezorte kultúry určených o tri milióny eur menej ako v súčasnosti. Na podporu projektov z oblasti divadelného, výtvarného, tanečného, hudobného, literárneho umenia či na obnovu národných kultúrnych pamiatok by malo ísť niečo cez 17 miliónov eur. Naopak, transfery pre verejnoprávne inštitúcie – RTVS, TASR a Audiovizuálny fond – by mali stúpnúť o 1,5 milióna eur. Ide o zvýšený objem kapitálových výdavkov pre RTVS. Celkovo by týmto trom inštitúciám mal štát z rozpočtu poskytnúť 31,9 milióna eur, z toho 26 miliónov eur verejnoprávnemu rozhlasu a televízii. Na strategické záležitosti, teda na financovanie projektov a stratégií schválených vládou sa plánuje vynaložiť 1,5 milióna eur. V tomto roku to bolo 3,6 milióna eur. Dôvodom sú úsporné opatrenia. Ministerstvo tak zo svojho rozpočtu nepodporí projekty informatizácie kultúry, akvizície zbierkových predmetov, stratégie nákupu slovackej múzejnej a galerijnej hodnoty, rozvoja knihovníctva ani rozvoja múzeí a galérií.

Medzinárodná konferencia k stému výročiu začiatku prvej svetovej vojny

Prezident o pravom prínose legionárov

Ferdinand VRÁBEL – Foto: archív SNN

Do početného radu podujatí k stému výročiu prvej svetovej vojny sa zaradila aj veľká rusko-slovenská konferencia, ktorú usporiadali v Bratislave koncom júla 2014 Občianske združenie Spoločnosť slovensko-ruského priateľstva, Veľvyslanectvo Ruskej federácie v Slovenskej republike, Aircraft Diagnostic Company, Ruské centrum vedy a kultúry v Bratislave, Bratislavská lodná spoločnosť a Matica slovenská.

Pozoruhodné je, že už v úvodných pozdravných listoch a prejavoch – trebárs od prezidenta Slovenskej republiky A. Kisku alebo v otváracom prejave predsedu Spoločnosti slovensko-ruského priateľstva V. Parchimoviča – spomínali sa česko-slovenskí legionári a ich prínos k víťazstvu krajín Dohody a pripojených spojeneckých mocností, ako aj ich zásadný vklad do oslobodenia Čechov a Slovákov a vytvorenia spoločného nezávislého a demokratického štátu – Česko-Slovenskej republiky.

■ ŠPIČKOVÍ ODBORNÍCI

Počas konferencie odznelo štvrtstovky referátov, ktoré obsiahli jednotlivé problémy spojené s výskumom tohto globálneho konfliktu. Zaujali vystúpenia špičkových ruských

odborníkov – profesora V. V. Štofa, člena Akadémie geopolitických problémov a profesora diplomatickej akadémie ministerstva zahraničných vecí RF o svetovej politike pred prvou svetovou vojnou, či generálporučíka L. P. Rešetnikova, riaditeľa Ruského inštitútu pre strategické štúdie o morálno-etickom aspekte vstupu Ruska do tejto vojny, ktorý v referáte zdôraznil to, že revizionistická historiografia, najmä západných krajín, sa v súčasnosti snaží opäť zvaliť jednoznačnú vinu za vojnu na Rusko, pričom však zamlčava agresívne prípravy na vojnu a imperialistické záujmy najmä Nemecka, ale aj ďalších krajín. Veľvyslanec a podpredseda Asociácie ruských diplomatov V. J. Jagoškin predstavil úsilie ruskej diplomacie odvrátiť prvú svetovú vojnu a šéfredaktor federálneho den-

níka Ruské správy a prvý viceprezident Európskej akadémie pre bezpečnosť a konflikty D. V. Klimov referoval o technickom vybavení ruskej armády počas prvej svetovej vojny.

AKTUÁLNE

■ VÝZNAM LEGIONÁROV

Z ďalších zaujímavých príspevkov možno spomenúť referát Sergeja M. Monina z Moskovského štátneho inštitútu medzinárodných vzťahov, porovnávajúci vojensko-ekonomické väzby Ruska a jeho spojencov v prvej a druhej svetovej vojne, alebo príspevok známeho autora Sergeja N. Plechanova o medzinárodnom terorizme.

Na konferencii reprezentovali Československú obec legionár-

Zajatí rakúsko-uhorskí dôstojníci a vojaci na dobovej maľbe.

sku (ČsOL) dvaja referujúci. M. Bilský sa zaoberal medzinárodnými príčinami vzniku vojny a F. Vrábel vystúpil s referátom M. R. Štefánik – vojenský organizátor česko-slovenských légii. Vojenský historický ústav v Bratislave na konferencii reprezentovala J. Zaťková s referátom o ruských vojnových zajatcoch v rakúsko-uhorských táboroch. Nemožno nespomenúť vystúpenie M. Drobňáka z Klubu vojenskej histórie Beskydy, ktorý vo svojom referáte

predstavil nielen vojnové cintoríny z prvej svetovej vojny na severovýchodnom Slovensku, ale aj výsledky zásluhnej činnosti KVH Beskydy pri obnovovaní týchto cintorínov a s tým spojeným archívnym výskumom. Prínosom boli aj príspevky D. Sabola o stopách prvej svetovej vojny v Prešovskom kraji, M. Chmelíka o obyvateľoch Oravy v prvej svetovej vojne či A. Kontríka o Kysučanoch v 71. pešom pluku počas prvej svetovej vojny.

VŠIMLI SME SI

Takmer z každého hlásenia rozhlasovej Zelenéj vlny zaznieva informácia o dopravných zápchach na hlavnom cestnom ťahu medzi Žilinou a Martinom. Na tomto exponovanom úseku cesty prvej triedy I/18 sa budú motoristi stretávať s týmto neradostným stavom zrejme až do konca kalendárneho roka.

Dopravné zápchy na I/18 až do zimy

Už aj tak kritickú situáciu tu skomplikovalo úplné uzavretie mosta č. 264 Dovalovec pre havarijný stav a nevyhnutnosť jeho celkovej rekonštrukcie. Tento most už čiastočne opravovali pred dvomi rokmi, vtedy ho cestári uzatvorili len v jednom smere a obchádzková trasa po úzkych cestách smerom na obec Stráňavy robila problémy najmä nákladnej doprave. Po tejto neblahej skúsenosti obchádzkové cesty ešte pred plánovaným uzavretím a opravou mosta rozšírili a spevnili tak, aby minimálna šírka jazdného pruhu bola 3,5 metra. Tiež zosilnili existujúcu vrstvu asfaltovej vozovky. Aj keď je trasa dimenzovaná na maximálnu povolenú rýchlosť päťdesiat kilometrov za hodinu, vzhľadom na profil obidvoch ciest III. triedy je takmer pravidlom, že cestovná rýchlosť je tu podstatne nižšia. V zásade ju určuje najpomalšie vozidlo, čo je vzhľadom na veľkú frekvenciu nákladnej a kamiónovej dopravy a terén veľmi častý jav. A tak nielen v tomto „lieviku“ na obchádzkovej trase, ale aj na ceste prvej triedy I/18 pred a za rekonštruovaným úsekom sa pohybujú kolóny automobilov slomačím tempom. Tento stav podľa rozvrhu rekonštrukčných prác na moste potrvá až do decembra.

(se)

Neznalosť zákona neospravedlňuje ani novinárov

Energetická kríza nemá prečo byť

Štvrtok štrnásteho augusta bol zaujímavý deň. A z pohľadu krízy na východnej Ukrajine aj o čosi zaujímavejší ako po mnohé dni predtým. V Kyjeve prijali sankcie proti Moskve a v Moskve zas proti Kyjevu. Nateraz najtvrdšie. Aj najväčnejšie. Dotknú sa možno prepravy ropy, plynu a uhlia.

Štvrtok štrnásteho augusta sa takmer vo všetkých večerných hlavných spravodajských reláciách u nás pred očami verejnosti očividne páchal trestný čin. Niektorí moderátori a moderátorky tak dokonca robili s úsmevom... K naplneniu skutkovej podstaty tohto trestného činu došlo šírením správy o tom, že v zime nebude mať Slovensko plyn. Pýtam sa, aká je to novinárska profesionalita? Vo štvrtok štrnásteho augusta mal predseda vlády mimoriadne rokovanie s energetikmi, zjednodušene napísané. Jeho výsledok je asi takýto. Plyn máme v podzemných zásobníkoch na niekoľko mesiacov, reverzným tokom dokážeme zo západného smeru na Slovensko dodať trojnásobne vyšší objem plynu, ako bežne

denne spotrebujeme. A to ešte sme schopní denne pokrývať asi štyridsať percent spotreby plynu na Ukrajine. Toľko k tomu plynu, ktorý „nebude“.

S ropou to nie je oveľa kom-

ČO INÍ NEPÍŠU

plikovanejšie. Aj keby sa jej dodávky pre Európu zastavili, čo vylučuje tak ruská, ako aj ukrajinská strana, naše zásoby umožňujú plynulú výrobu ropných produktov na najmenej tri mesiace s možnosťou až šesť mesiacov. Lenže už koncom roka má byť ropovod ADRIA z južnej vetvy funkčný natoľko, aby dokázal pokryť našu prípadnú dennú potrebu. Ale – opäť aj ruská, aj všetky zúčastnené strany tvrdia, že keby došlo k najhoršiemu, Európa bude dostávať ropu severnou vetvou cez Bielorusko, Poľsko s opätovným napojením na ropovod Družba. A je tu ešte uhlie. Je síce pravda, že ťažba v Doneckej oblasti je chaotická, ale to je len percento z celkovej ťažby na Ukrajine. A máme tu ďalšie „navyšé“ – navyše Poľsko deklarovalo, že je schopné pokryť akékoľvek výpadky dovozu uhlia z východného smeru vlastnou ťažbou. A to pre celú Európu. Takže ak sa vrátíme k večernému spravodajstvu zo štvrtka štrnásteho augusta, potom môže ísť iba o hlúposť, neznalosť alebo o zámerne šírenie poplašnej správy.

(ib)

Kto potrebuje hlúpe sankcie

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Vojna sa nerodí ako letná búrka z horúčavy. Vojnu vytvorí tí, ktorým vyhovuje. Vojna sa neodohráva kdesi ďaleko, je to vždy príliš blízko. Ukrajina je našim najväčším susedným štátom. Kyjevská vláda bombarduje a zabíja svojich občanov, civilistov ruskej národnosti, ktorí nemajú zväčša nič so snahami ozbrojených separatistov o vyhlásenie bohatých východných častí štátu za samostatné republiky. Stratégia tzv. západnej civilizácie, ktorá používa Ukrajinu ako svoj štít na potlačenie ruskej hegemonie, neberie ohľad na bežných ľudí. Svedčia o tom aj samovražedné kroky, ktoré robí EÚ pod „priateľským“ diktátom najzadlženejšieho štátu na svete. Ekonomické sankcie voči Rusku vedú k tomu, že ekonomika EÚ opäť upadá, hoci makroekonomickí ša-

mani sľubovali, že už sme z najhoršieho vonku. Ani šamani však nevedia predpovedať všetko.

Niektorí nie veľmi mocní politici na Slovensku však vedia viac ako šamani. Ich kritika vyjadrení slovenského premiéra Fica to naznačuje. Fico trvá na svojom postoji, že ak je krízová situácia, tak ju treba riešiť inými metódami ako podľa neho nezmyselnými sankciami. Povedal to na margo vzájomných sankcií medzi Európskou úniou a Ruskom v súvislosti so situáciou na Ukrajine. „Ak je tu konflikt, nech sa rieši inými metódami ako nezmyselnými trojstrannými sankciami, ktoré poškodzujú ekonomiku všetkých... Sú rôzne metódy, ako riešiť konfliktné situácie,“ vyhlásil premiér a opýtal sa, komu vyhovuje, že EÚ z hľadiska economickej

výkonnosti klesá, komu vyhovuje, že Ruská federácia má problémy z hľadiska economickej výkonnosti a Ukrajina je ekonomicky v podstate na kolenách.

Keď bývalý premiér Mikuláš Dzurinda povedal, ako R. Fico vy-

KOMENTÁR

rokmí, že vzájomné sankcie Európskej únie a Ruska sú nezmyselné a ohrozujú Slovensko, škodí reputácii Slovenska a znižuje jeho dôveryhodnosť a premiér je vraj s vysokou pravdepodobnosťou skôr na strane Ruska než Ukrajiny, Fico vyhlásil, že ho nebude poučovať o medzinárodnej politike „najmä nie taký politik, ktorý súhlasil s preletom bombardovacích lietadiel NATO, ktoré zabíjali civilistov v Srbsku...“

vstalcom na východe krajiny, Ukrajina vlastne pomáha so zbrojením nepriateľovi v čase vojny. Prepomenie oboch ekonomik bráni ukrajinskému prezidentovi Petrovi Porosenkovi pri vyjednávaní s Moskvou o konflikte na východe krajiny, v ktorom zahynuli už tisíce civilistov. Ukrajinský premiér Arsenij Jaceňuk priznal, že hospodárstvo Ukrajiny sa potápa každým dňom. Tamojšia ekonomika si preto už nemôže dovoliť, aby prišli o prácu aj desaťtisíce ľudí v kľúčovom priemysle štátu.

Naopak, práve Západom uvalené sankcie zrejme prinútiť Kreml, aby prijal opatrenia na zvýšenie technologickej a výrobnéj nezávislosti, čo má viesť k vojenskej a economickej bezpečnosti Ruska a k vyššej úrovni technologickej nezávislosti. Núka sa teda otázka – skutočne sankcie Západu voči Rusku prispievajú k niečomu pozitívnemu? Alebo je to len povzbudenie nových zbrojných pretekov a budovanie ďalšej železnej opony? Odpovie niekto zo súčasných slovenských politických „šamanov“ aspoň jedným faktickým argumentom?

Neberme si príklad z češtiny!

Ivan BROŽÍK

„Bude vám zaslané...“, „... už bylo oznámeno...“ Niečo mi na týchto slovných spojeniach veľmi prekáža. A to niečo rozhodne nie je český jazyk. Naopak, milujem ho v jeho čakovskej či haškovskej podobe, mám ho rád v dabingu a v názvoch mnohých malých dediniek po celých Čechách a Morave. Veľa rokov už ubehlo od čias „českoslovenčiny“ na základnej vojenskej službe a knižky, vzhľadom na ich astronomické ceny, čítam čoraz menej. Pracoval som však niekoľko mesiacov pre podnikateľa, ktorý prišiel z Českej republiky. Nemôžem sa celkom zbaviť dojmu, že sem prišiel s predstavou asi ako do nejakej krajiny tretieho sveta, ale je to iba môj dojem. Má dvadsaťsedem rokov, o Slovensku nevie takmer nič a takmer všetko, najmä v kontakte s úradmi, mu treba zo slovenčiny prekladať do

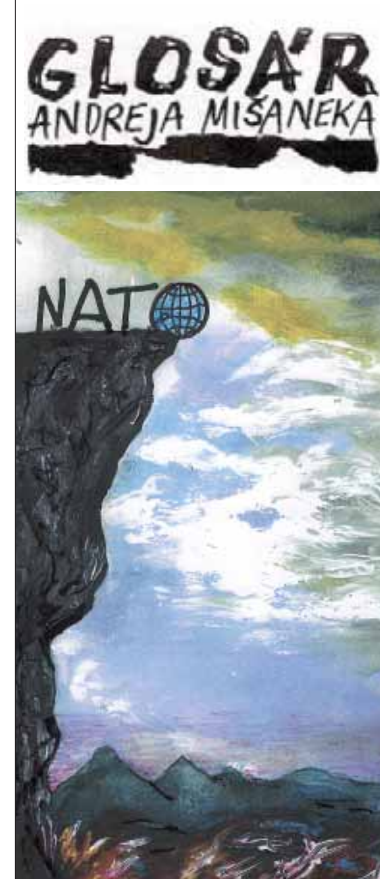
češtiny. A keďže tento Čech slovenčine nerozumie, prirodzene viac podozrieva, špehuje, načúva, až je to smiešnotrápne. Zisťujem, že nám asi už naozaj nerozumejú. (Alebo ešte stále?) Ale nielen vetám, slovám, myšlienkam. Nerozumejú nám

POZNÁMKA

už ani ako ľuďom. A určite to nie je naša chyba, ani náš „zlý obraz“. Tu sa dostávam k tým slovným spojeniam z úvodu. Často s nevdou sledujem, ako sa na Slovensku przní náš jazyk cudzími výrazmi, nám cudzími slovnými spojeniami či celými vetnými konštrukciami. Sám určite nie som odborník na slovenčinu a zavše urobím aj chyby. Nuž ale začínam byť vďačný aj za to, čo tu ešte v podobe „zmodernizovaného“ jazyka máme. Za jeho malebnosť,

kvetnatosť, obraznosť, jemnosť aj milostivosť. Vždy som si myslel, že takého niečoho je schopná iba čeština. Ale to skutočne bola čeština starých majstrov slova a pera. Počúvajúc „môjho“ podnikateľa získavam pocit, akoby niekto spustil automatický preklad pôvodného textu a bez úpravy ho verejne prezentoval. A nejde len o nezmyselnosť takého to verbálneho prejavu. Veď dokonali sú vari iba tlmočníci – experti, a aj tým sa odpúšťa, ak sa náhodou pomýlia. Tu ide o tie prechodníky, trpné tvary. Alebo alibizmus – alebo citové prázdnotu. Kým u nás sa ešte stále hovorí – pošleme, dodáme, povieme, tento človek používa – „bude zaslané, bude vydané, bude řečeno“. A pripadá mi to neuveriteľne chladné, prázdne, administratívne a pokojne poviem, sú to slová bez chuti, vône a obsahu.

Boli časy, keď sme na Slovensku prepadali akémusi českému „jájizmu“. Ten jájizmus na českom území bol celkom prirodzený, pochádza z masívneho vplyvu nemčiny, v ktorej sa zámeno „ich“ používa v rámci bežných pravidiel nemeckého jazyka povinne. Naopak, uvedomujem si, aké je dôležité zachovať si všetky krásy tej našej slovenčiny. Všetky jej jemné citové odtiene. Veď jazyk je prostriedok dorozumenia sa a aj porozumenia si. A pochopil som skutočný zmysel všestranného úsilia o zachovanie krásnej podoby slovenčiny. Je taká úžasne zvukomalebná ako málokterý jazyk v našom širokom okolí. Už mi ani neprekážajú anglicizy v ústach vybranej skupiny našich občanov. Beriem to iba ako súčasť určitej uniformity doby. Takej, ktorej podliehajú jediní zväčša bez väčšieho vzdelanostného rozhradu. Som rád, že mi ešte dlho nebude ponúknutý neadekvátny obed, že mi nebude zaslaná dobieška a že mi nebude oznámené to a tamto. Priama a ľudsky úprimná reč je nielen príjemnejšia, ale aj krajšia. A slovenčina v tom začína byť o konskú dĺžku pred češtinou.

SPOZA OPONY

Skupina sedemdesiatnikov rozmanitého pôvodu, národnosti a štátnej príslušnosti sedí v príjemnom letnom večeri na rozľahlej terase vily na jednom z kopcov starodávneho hlavného európskeho mesta. Rozprávajú sa o všetkom. Toto augustové leto o Slovensku. Aj na úplne súkromné podujatie vplývajú udalosti vzdialené síce rokmi, ale nie pôsobením. Najmä preto, lebo to trvalo formuje dnešnú úroveň názorov.

Padla drobná zmienka o tom, či je to naozaj vhodný nápis na tabuli na železničnej stanici v Martine. Hlásá síce hrdo o prvom protifašistickom čine SNP, ale bolo to vyvraždenie nemeckej vojenskej misie. V tej neboli len muži. A tak vypuklo úplne nevhodné, lebo predčasné, povstanie. Vedenie povstania však robilo všetko preto, aby nedochádzalo k predčasným provokáciám, pre ktoré by vstúpila na Slovensko nemecká armá-

da. Ide o to, či aktéri v Martine poslúchli príkazy vlastného vojenského velenia alebo sovietskych partizánov. Pretože vojenské i politické vedenie malo za cieľ nedopustiť predčasné

Rozprávanie o najdramatickejšom ľudskom príbehu sa však týkalo osudu Kanadana. Osudu a udalostí, na ktoré nemôže nielen zabudnúť. Sprevdzajú ho každodenne, hoci

malé dieťa, pretože, okrem iného, jeden z rodičov bol zamestnancom banky. Rodinu však nemohol udržať pohromade. Rodičom našli úkryt na Považí a malé dieťa dali do opateru

neprijala. A keď prehrmeli vojnové udalosti, nastal šok pre už chápajúceho chlapca. Zrazu jeho mama nebola jeho mamou a prišli si poň úplne cudzí ľudia, neznáme tváre.

Spomienka na tie detské dni v pokojnom prostredí a až postupné následné zoznamovanie sa so všetkým, prečo žena, ktorú považoval za matku, matkou nebola, trvala desaťročia. Od rokov dospievania do rokov dospelosti to vnímal stále širšie, stále, dá sa povedať, po novom. Išlo napokon o súčasť rodinného príbehu. Jeho strýkom bol muž, ktorý priniesol na Slovensko a pre svet prvú správu o tom, čo sa dialo v koncentračných táboroch, odkiaľ utiekol. A postupne, tak ako roky plynuli, sa o všetkom dalo povedať viac a viac, napokon po roku 1989 došlo aj k tomu, že sa stretol so ženou, ktorá bola jeho prvou mamou. Dejiny sa neskladajú len z veľkých udalostí, ale i z ľudských príbehov. Aj preto dnes ešte stále potrebujeme august 44.

Prečo treba aj dnes august 44

Dušan D. KERNÝ

provokácie. Chcelo mať situáciu pod kontrolou. Cieľ bol rozšíriť ju na celé územie vtedajšieho Slovenska a zmeniť tak povstanie pribeh vojnových udalostí. Partizánske sovietske velenie, zamerané na diverziu, pôsobilo presne opačne. Tie predčasné akcie boli provokácie nielen proti vtedajšiemu režimu na Slovensku, ale vlastne aj proti jeho slovenským odporcom, neskorším povstalcom. Má, či nemá to dnes jednoznačný výklad?

sa odohrali dávno. Jeden z ich vrcholov bol na trenčianskej železničnej stanici. Bola to scéna, aká je dnes známa z filmov, lenže vtedy to bola realita vagónov prvých transportov, do ktorých museli nastupovať ľudia s konečnou stanicou určenia Osvienčim. Vtedy to bol neistý osud, dnes vieme, že to bola smrť. Ako deus ex machina sa však v tej haravare zjavil riaditeľ trenčianskej banky a dokázal „vyreklamovať“ troch ľudí. Manželský pár a ich

mladej žene v jednej z považských dedín. V pomeroch, ktoré vtedy vládli, a v náladách, zásadách vidieckeho spoločenstva sa však stalo niečo, s čím vopred nerátali. Dramaticky sa zauzli aj život samotnej mladej ženy – stala sa prespankou, padla jej známosť, vyhládka na svadbu. S pravdou nemohla ísť von, ale musela hrať úlohu, ktorú jej prisúdili vtedajšie tradície a spoločenské pomery. Isteže, mohla mať aj iné východisko, ale to spravodlivo

SEBAOBRAHA

Päťdesiat policajtov riešilo v obci Chminianske Jakubovany v okrese Prešov kritickú situáciu pri spore viacerých rodín. Vzduchom lietali kamene, lopaty aj vidly. Jedna z obetí skončila v nemocnici s rozbitou hlavou, druhá má zlomenú ruku. Na mieste incidentu začiatkom augusta zasahovalo až dvadsať policajných vozidiel. Všetko sa začalo nadávkami, neskôr lietali facky. Do bitky sa zapojila polovica osady. Hlavní aktéri skončili v putách.

Rómske medziučty

Nie je to nič výnimočné, ale vždy je to neprijemné a nebezpečné. Život v osadách prináša podobné hrôzy až príliš často. Niektorí predstavitelia rómskej menšiny aj občianski aktivisti hovoria, že situácia sa zlepšuje aj pre nečinnosť slovenskej vlády. Tá má pre rómske záležitosti svojho splnomocnenca. Pomaly to budú dva roky, čo funkciu prevzal vysokoškolský pedagóg a opozičný poslanec Peter Pollák.

Strana rómskej únie na Slovensku (SRÚS) informovala, že premiéra Roberta Fica požiadala o Pollákov odvolanie, pretože sklamal. Demonštrácie v okresných mestách za riešenie rómskej problematiky na Slovensku a lepšie využívanie eurofondov na tento cieľ pripravuje SRÚS na blízke obdobie, vyhlásil predseda František Tanko a dodal: „Chodím po Slovensku a ľudia si pýtajú peniaze na základné veci – ako jedlo a autobusy. Rómovia stále niečo oslavujú namiesto toho, aby si vyhrnuli rukávy. My sa však musíme pričiníť aj vlastnou silou, nielen pýtať peniaze. Rómovia sa konečne začínajú prebúdzat' a zjednocovať sa.“

Riaditeľka Rómskeho inštitútu Klára Orgovánová, ktorá šesť rokov pôsobila na rovnakom poste ako splnomocnenec Pollák, vyhlásenia SRÚS odmieta komentovať, no aktivity súčasného splnomocnenca hodnotí dosť kriticky. „Vidieť jeho snahu zlepšovať situáciu v spolupráci medzi Rómami a majoritnou spoločnosťou, ale nejde o trvalé zmeny k lepšiemu,“ povedala s tým, že Pollák plánoval zavedenie povinnej predškolskej prípravy pre rómske deti, vyrovnanie pozemkov v rómskych osadách i lepšie možnosti zamestnávania Rómov cez sociálne verejné obstarávanie.

Pollák spomenuté výhrady odmieta. „To, o čom oni len rozprávali, sme my začali zavádzať.“ Ako tvrdí, pre Rómov už otvorili päťdesiatštyri nových komunitných centier, v sto šesťdesiatich materských školách zaviedli predškolskú prípravu, ktorú využíva viac ako tritisíc rómskych detí. Za ďalšie úspechy považuje rómske hliadky, v ktorých pôsobi asi tristo Rómov, v teréne je tiež stošesťdesiat rómskych asistentov, tritisíc ľudí pracuje v rómskych komunitách, prevažnú väčšinu z nich tvoria Rómovia. „Kým oni ani nespomenuli vysporiadanie pozemkov v rómskych osadách, my sme túto tému otvorili. Prišli sme s reálnymi projektmi. No stále sme len na začiatku.“

Podľa Polláka bolo úspechom najmä to, že sa podarilo presvedčiť Európsku komisiu, aby napriek zlým skúsenostiam z minulosti súhlasila s vyčlenením peňazí z eurofondov na podporu rómskych projektov na obdobie rokov 2014 až 2020 v hodnote tristošesťdesiat miliónov eur. „Ako jediný štát v Európe sme získali špeciálny balík pre rómsku komunitu na Slovensku,“ tvrdí splnomocnenec vlády P. Pollák. Či vôbec a kam adresne slúbené peniaze pôjdu, to sa uvidí...

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Prvé dni povstania v spomienkach aktívneho dôstojníka armády
Po hesle: Začnite s vystahovaním!

Juraj PIPICH, major v zálohe – Foto: archív SNN

O príprave povstania som sa dozvedel v lete 1943 v Nitre, kde som ako poslucháč druhého ročníka VŠ stážoval vo Vojenskej pechotnej škole. Fašizmus a rasizmus neboli v našom národe a ani v našej armáde obľúbené, a tak som predpokladal, že povstanie armády môže byť prijaté so sympatiami. Teda povstanie proti nemeckému fašizmu, a nie za zlikvidovanie Slovenskej republiky. Iná vec je vojenské povstanie a iná, že sa ním vyvolá politický pohyb, do ktorého sa natlačia aj ľudia, ktorým nejde o národ a o jeho budúcnosť, ale o vlastný prospech.

Po vojne sa komunisti a demokrati hádali a obviňovali z neúspechu povstania, ktoré Nemci vojensky potlačili. Z viacerých strán sa ozývalo tvrdenie, že by bolo úspešné, keby sa boli k nemu pripojili naše dve divízie umiestnené na východnom Slovensku. To môže však tvrdiť len ten, kto nevie, o aké vojenské sily v tomto priestore išlo. Dnes s odstupom času sa dá urobiť dosť verná analýza a určiť príčiny neúspechu povstania. Spolužiak z VŠV stotník Stejskal, účastník povstania, mi rozprával, že mu už 5. alebo 6. septembra 1944 povedal generál Golian, aby si hľadal nejakú horu, v ktorej sa schová. Stejskal sa ho opýtal: „To vy takto hovoríte, pán generál?“ Golian mu odpovedal: „A čo mám robiť? K vyhláseniu povstania ma v tomto čase donútili okol-

nosti a aktivita nedisciplinovaných živlov – partizánov a rôznych skupín, ktoré na vlastnú päsť podnikali akcie, čím zbytočne vyvolali zákrok Nemcov, ktorí ešte majú dosť sil a času, aby nás zlikvidovali a úspech akcie prekazili.“

Generál Golian musel mať prehľad o svojich možnostiach.

SVEDECTVO

Sťažoval si na nedisciplinovanosť určitých živlov, no pritom svojim vystúpením sa vlastne aj on sám dopustil nedisciplinovanosti. Okrem toho sa aj dosť precenil, lebo si neuvedomil, že v armáde ho nepovažovali za významnú veliteľskú a už vôbec nie vodcovskú osobnosť. Celkom iný punc mal generál Malár. Že nemecké velenie za nedomyšlené akcie partizánov a najmä za brutálne

postrieľanie vojenskej misie v Martine vyvodí príslušné protopatrenia, bolo každému jasné.

NOC PRED...

V čase vyhlásenia povstania, v noci z 29. na 30. 8. 1944, mal som na armádnom veliteľstve službu dozorného dôstojníka štábu. Okolo polnoci mi telefonicky hlásil z Kežmarku náš stotník Kováč prechod práporu SS z Poľska, ktorý nechcel pustiť autokolónu vezúcu chlieb. Zavolať som šéfa styčného štábu nemeckej vojenskej misie Obertleutnanta Schindelmeyera, aby zabezpečil prepustenie autokolóny. Kolóna bola asi za hodinu uvoľnená. Okolo piatej hodiny ráno prišiel do mojej kancelárie generál Malár, ktorý odchádzal lietadlom do Bratislavy. Pri podávaní hlásenia som ho informoval aj o incidente s autokolónou. Pobúrený chcel, aby

som ho ihneď telefonicky spojil so Schindelmeyserom. Aj napriek uisteniu, že je už vec v poriadku, trval na zavolaní. Malár mu do telefónu okrem iného zlostne povedal: „Ak mi takéto veci budete robiť, celá moja armáda prejde k partizánom!“ a zložil telefón. Keď potom 30. 8. 1944 večer v bratislavskom rozhlase povedal svoju známu reč, v ktorej vyzýval povstalcov, aby prestali, že všetko je predčasné, čím vlastne priznal prípravu povstania, bola to bodka za nasadením našich jednotiek do povstania.

POLUDNIE POVSTANIA

Popoludní 31. 8. 1944 Nemci s tankami obkľúčili budovu armádného velenia a celý štáb zajali. Odviedli nás do peších kasární na dvor. Pohyboval som sa blízko brány a keď ju otvorili, videl som vchádzať generál auto, v ktorom sedel generál Malár v sprievode nemeckého plukovníka letectva. Išiel som k autu a podal som mu hlásenie, že nás Nemci odzbrojili a zajali. Pýtal sa ma na leteckú skupinu, načo som mu zahlásil, že ráno odletela aj s plukovníkom Talským. Generál povedal: „Zradili ma!“ Hneď nato musel odísť s nemeckým plukovníkom do vedľajšej budovy a viac sme ho nevideli. Nás ostatných dôstojníkov premiestnili na ubikácie mužstva. Na druhý deň nás prišiel navštíviť šéf nemeckého styčného štábu Schindelmeyser, ktorý sa vyslovil, že nemohli ináč konať po spomenutom prejave generála Malára a preletení letcov k nepriateľovi. Potom nás odviezli cez Maďarsko a Nemecko k Severnému moru do zajateckého tábora. Generála Malára odviezli na zámok Königstein, kde bol nejaký čas s plk. gšt. Tatarom, ktorý mi o tom rozprával. Boli tam zajatí aj generáli z rôznych spojeneckých armád.

Osudy príslušníkov Slovenskej armády, najmä dôstojníkov, boli tragické. Mnohých po vyhlásení povstania a po odzbrojení odviezli do zajatia. Veľká väčšina slovenských dôstojníkov sa nedožila týchto dní, a tá malá časť, ktorá ešte žije, sa aj v týchto ťažkých chvíľach zachováva čestne, no ani dnes nemá možnosť uchádzať sa o rehabilitáciu v zmysle zákona.

Slovanstvo a vizionári budúcnosti

Drahoslav MACHALA

Spomínam si, ako som cez prázdniny v lete v roku 1996 poprosil Romana Kaliského (ktorý sa v septembri blížil k svojim deväťdesiatim trom narodeninám) a Imricha Kružliaka (ktorý sa v decembri 2014 v Mníchove dožíva storočnice), aby 10. augusta, keď sa Mináč narodil, nezabudli navštíviť vtedy trochu zdravotne laborujúceho spisovateľa Volodu Mináča na Vazovovej ulici a zablahoželať mu k jeho sedemdesiatim štyrom narodeninám... Romaša aj Imrichko kúpili po fľaške vodky a toho na Vazovovu... Roman mi potom referoval, ako našli bačka Mináča skloneného nad knihou bačka Jozefa Škultétyho 125 rokov zo slovenského života. Ceruzkou si podčiarkoval v texte, na okraji si robil poznámky. Roman sa zamyslel a povedal: „Drahoško milý, uvedomil som si, aký je ten Mináč veľduch. On si ráno na konci 20. storočia číta Škultétyho 125 rokov zo slovenského života. Kto už len dnes okrem Mináča a možno ešte kedysi Matušku Škultétyho číta? Niektorí páni z Literárneho ústavu SAV dnes ani nevedia, kto to bol a čo mohutný Škultéty pre Slovensko znamenal...“ Kto ste mali bačka Mináča radi, zájdite 10. augusta na

cintorín v Slávičom údolí a položte mu na hrob ružu, zasluži si ju veľký prorok slovenského národa. Aj on by sa dožil deväťdesiatich troch rokov. Roman s Imrichom videli Mináča posledný raz, lebo 25. októbra 1996 zomrel...

Idem k svojej téme trochu od lesa. Lebo aj moja múdra manželka Dáška mi nedávno kdesi kúpila zošit z Čítania študujúcej mládeže pod názvom Výbor zo spisov Ľudovíta Štúra (vyšlo v Turč. Sv. Martine 1931). I začítal som sa do jeho

O ČOM JE REČ

eseje Slovanstvo a svet budúcnosti. Pýtam sa s Romanom Kaliským: Kto to už len dnes číta?

Tak si zacitujme a zdúpnite vohromeni: „Politický Západ premieňa sa z absolutistických monarchií v konštitučné, potom zas v politické monarchie a napokon v socialistické a komunistické republiky, kde už potom všetko sa končí rozkladom ľudstva a úplným zničením ľudskosti. Toto premieňanie má tú svoju zlovestnú stránku, že národ raz zachytený takýmto neutržateľným prúdom nemôže sa v ňom zastaviť. Tu niet odpočinku, ani pokoja, tu sa neprestajne napreduje,

všetko sa vrhá vopred, všetko vidí svoje konečné vytužené šťastie – v rozrušení. Revolúcia bude nasledovať za revolúciou a národom Západu po každej bude horšie. Nové pokolenia sú už čoraz šialenejšie a horšie. Ony už žijú, dýchajú v takomto ovzduší. Výchova má v sebe pečať západníckeho ducha, je ospalivá, pomalá, nie je prísna v ideovosti; zmlandravelosť, pôžitkárstvo a honba za rozkošou sa čoraz väčšími rozrastajú miesto starej zdržanlivosti, tvorivosti a pohotovosti k veľkým činom. Nuž nech len letí voz času čínom – kolies mu už neobrátíš; nech si letí s národom Západu, kým ho mocná ruka nezadrží na kraji priepasť! No keď horúce, láskou k človeku plné srdce márne hľadá pomoci na Západe, kamže sa má obrátiť, v čo nádej skladať? Tam na ďalekom Východe, tam je naširoko rozrastený národ slovenský, tam je národ budúcnosti!“

Drahé Slovenky, drahí Slováci! Môžete si túto jedinečnú Štúrovu esej čítať od rána do večera, aj tak musíte neveriacky krútiť hlavou, ako tento slovenský génus, vizionár budúcnosti Európy a úlohy Slovanstva v nej videl ďaleko za obzor jeden a pol storočia napred.

A je tu príklad iného politika Tomáša Masaryka, ktorý vytrvalo v 19. storočí chodieval do Bystričky pri Martine „špehovať“ – on tomu vravel „studovať Slováky“, a na návštevy do redakcie Národných novín. Vajanský Masarykovi vypučoval žalúdok v Národných novinách pre jeho náhľady na Rusko. Cit.: „Tento pán (Masaryk, pozn. autora) popísal fahtikárskym ... spôsobom nielen neumné, ale, žiaľ, i nesvedomité triválnosti o rusko-poľskej otázke.“ Masaryk Martin a Škultétyho s Vajanským naďalej navštevoval, hoci ich názory sa nezbližili. Svoju motiváciu v liste Kramářovi v roku 1889 vysvetľoval: „... Pro naše plány střízlivé jejich posuzování je nutné. Tak jako vy soudím i já, proto šel jsem a chodím tam k nim a navazují osobní styky pro budoucnost. Oni ... nesmějí ani vědět, že je, řekl bych, studujeme, tak jsou nekritičtí a snaha odlišet se od nás literárně vede je teď k rusismu slovnému i politickému, nebo slovenština není právě než čeština, a kto z ní něco jiného chce dělati, s ní samé to nesvede, ergo – rusism.“

Všímáte si tu predpovedať tohto „tzv. veľkého proroka realizmu“? Boľševikov neznášal, ale s Trockým sa tajne v hoteli Metropol stretával... A naši poklonkari v predklone tomuto špehovi postavili pred SNN sochu. Ešteže je taký malý, že nedovídi ani na Dunaj. Dobré si zapamätajte pána Masaryka: „Nebo slovenština není právě než čeština...“ Čistý benešizmus!

Európa zastavila Slovensku financovanie väčšiny operačných programov Povedať pravdu o príčinách a vinníkoch

Ivan BROŽÍK – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Európska komisia pre pozastavenie preplácania eurofondov k polovici tohto roka zdržiavala Slovensku platby v celkovej sume vyše štyristotrinásť miliónov eur. Samotné čerpanie eurofondov za roky 2007 – 2013 je na úrovni okolo päťdesiatštyri percent. Kto takto hazarduje s prepotrebnými zdrojmi? Úrad vlády a ministerstvo financií v správe o čerpaní eurofondov ku koncu júna tohto roka zverejnili, že komisia prerušila lehoty pre platby až v deviatich z celkového počtu jedenástich operačných programov končiacich sa programového obdobia rokov 2007 až 2013.

V dokumente však čitateľ nenájde ani jediné vysvetlenie, prečo sa tak stalo. Materiál mal vládny kabinet prerokovať na prvej schôdzi po dovolenkovom období. V podstate sa tak stalo, ale aj komuniké, aj uznesenie o tomto bode programu je nanajvýš nič nevraviace. Informácia bola však ešte pre letom označená ako zásadná.

■ DEVÄŤ Z JEDENÁSTICH

Podľa zverejnených a dostatočne medializovaných informácií pritom Európska komisia pozastavila preplácanie eurofondov na Slovensku ešte na jar tohto roku pre zásadné nedostatky v audite eurofondov na ministerstve financií. Peniaze z pozastavených operačných programov tak zrejme začnú prúdiť najskôr koncom tohto roka. Komisia by mala totiž až na jeseň zhodnotiť, či sú opatrenia na odstránenie zistených nedostatkov dostatočné a rozhodnúť o prípadnom odblokovaní platieb. Ku koncu júna Európska komisia prerušila lehoty pre platby v operačných programoch Zdravotníctvo, Výskum a vývoj, Regionálny operačný program, Vzdelávanie, Doprava, Informatizácia spoločnosti, Konkurencieschopnosť a hospodársky rast, Operačný program Bratislavský kraj a Technická pomoc. Čiastočne pozastavila aj program Zamestnanosť a sociálna inklúzia.

V tom istom čase ako informácie z Bruselu sa vynorila aj analýza, ktorá odporúča vláde zapojiť do eurofondov ďalších šesťsto ľudí, ale za peniaze Európskej únie. Na prácu okolo čerpania fondov Európskej únie totiž vraj v nasledujúcich dvoch rokoch nebudú stačiť súčasné administratívne kapacity štátnej správy. Mimochodom, túto analýzu si dala vypracovať samotná vláda.

■ MÁLO ÚRADNÍKOV

Do roku 2016 by bolo vraj dobré zvýšiť počet zamestnancov pri eurofondoch o vyše šesťsto.

Dodatocne zdroje však musia jednotlivé orgány nájsť v nových operačných programoch. Za

čo ich však financovať? V končiacom sa sedemročnom období vyčlenila Únia pre Slovensko celkovo vyše jedenásť miliárd eur prostredníctvom jedenástich operačných programov. Dokument vycisľuje, že celkovo sa na procese podieľalo 1 827 pracovníkov. V novom programovom období má pritom Slovensko k dispozícii približne päťnásť miliárd eur v rámci siedmich hlavných a niekoľkých ďalších operačných programov.

Treba pripomenúť, že kancelária podpredsedu vlády upozorňuje, že uvedené počty nových potrebných zamestnancov sú len odhadom potreby vyplývajúcej z analýzy a rozhodnutie je na konkrétnych ministerstvách a úradoch. Tie

môžu využiť aj svojich súčasných zamestnancov, ktorí sa doteraz venovali iným činnostiam.

„Akékoľvek navýšenie alebo vytvorenie nových štátnozamestnanecských miest musí subjekt prerokovať s ministerstvom financií, pričom nesmie dôjsť k navýšeniu požiadaviek na štátny rozpočet a všetky nové miesta musia byť financované v rámci prostriedkov Európskej únie,“ zdôraznila kancelária s tým, že po roku 2016 sa požiadavky na zamestnancov opätovne prehodnotia.

■ ĎALŠÍ PROBLÉM

Neoprávnené čerpanie eurofondov a s tým súvisiaca nečinnosť orgánov činných v trestnom konaní trápi predstaviteľov kontrolných tretosektorových organizácií. Neustále pripomínajú, že pre závažné nedostatky pozastavila Európska komisia Slovensku čerpanie z eurofondov. Dôvodom má byť ich neoprávnené čerpanie. Európska komisia by podľa nedávneho vyjadrenia premiéra Roberta Fica mala predstaviť členským štátom Európskej únie nové pravidlá pružnosti čerpania eurofondov.

Povedal to pri príležitosti medzinárodnej konferencie v Berlíne, ktorá sa zaoberala zamestnanosťou mladých ľudí v Európe. Pri podpore zamestnávania mladých ľudí by mala byť podľa Roberta Fica väčšia miera pružnosti.

„Čakám, že nám presne povedia, čo to znamená. Kam môžeme zájsť, ako ďaleko môžeme popresúvať peniaze medzi fondmi a aké sumy peňazí sú k dispozícii,“ povedal. EK sa podľa neho pokúsi takéto pravidlá vypracovať. Lenže medzitým komisia „odpovedala“ inak. Zmrazenie takého objemu financií pritom nie je nijaká marginálna záležitosť.

POZNÁMKA

Ešte šťastie, že mnohí z nás zažili éru, v ktorej bolo vzdelanie pre všetkých práve tak ako zdravotníctvo – „zadarmo“. V opačnom prípade by sme dnes žili buď v negramotnej spoločnosti, alebo – a to hrozí o niekoľko rokov mladšej generácii – v spoločnosti, kde bude vzdelanie pre vyvolených. Štúdiom na vysokej škole je totiž finančná prekážka, ktorá rodinám s príjmom okolo štyristo eur mesačne (a takých je na Slovensku naozaj dosť) raz navždy ukončí sny o vzdelaní vlastných detí.

Vzdelanie u nás je už tiež biznis

Ak neuvažujeme nad rôznymi štipendiami, grantmi a podporami, ktorých adresnosť je niekedy viac ako sporná, potom záujemcovia o štúdium na vysokej škole na Slovensku nezostávajú nič iné, iba sa zadlžiť. Je pravda, že napríklad štúdium vo Veľkej Británii je jedno z najdrahších v Európskej únii, ale je možné ho financovať z pôžičky, ktorú absolvent začne splácať až vtedy, keď získa aj na britské pomery dobre platené pracovné miesto. U nás takáto možnosť odkladu neexistuje. A už vonkocom nie je predstaviteľné, aby mladý absolvent z niektorej našej hladovej doliny získal dobre platené pracovné miesto bez podmienky navždy sa odsťahovať zo svojej regiónu. Je tiež pravda, že až v desiatich krajinách Európskej únie je štúdium na vysokej škole pre domácich študentov zadarmo. Na druhej strane, na získanie vysokoškolského diplomu na Slovensku stačí napríklad len dvadsať eur – a to je poplatok na celé štúdium. Uchádzač o vzdelanie sa však musí prihlásiť na Akadémiu ozbrojených síl a stať sa tak súčasne príslušníkom ozbrojených síl. Aspoň na určitý počet požadovaných rokov. Medzi najlacnejšou a najdrahšou univerzitou teraz u nás je rozdiel až 2 105 eur.

Ide o náklady študenta v dennom štúdiu na verejných alebo štátnych vysokých školách. Pri výpočte týchto nákladov na vysokoškolské štúdium ide o modelového študenta, ktorý študuje dennou formou, býva na internáte, stravuje sa v školskej jedálni, cestuje MHD a nie je povinný platiť školné. Jeho finančnými nákladmi sú teda výdavky na zápis do ročníka, ubytovanie, cestovné a strava. Druhá „najlacnejšia“ vysoká škola na Slovensku je Prešovská univerzita, kde sú ročné výdavky vyčíslené na 1 134 eur a Žilinská univerzita v Žiline s výdavkami na úrovni 1 214 eur ročne. Naopak, najvyššie výdavky majú študenti na Slovenskej zdravotníckej univerzite v Bratislave. Ide o sumu 2 125 eur ročne. Nasleduje Akadémia umení v Banskej Bystrici, kde sa výdavky šplhajú na 1 679 eur ročne a tretia v poradí je bratislavská Slovenská technická univerzita s ročnými výdavkami 1 659 eur ročne. Ešte pripomeňme, že ak sa študent rozhodne pre humanitný smer, pedagogiku alebo informatiku, môže výberom školy ušetriť ročne 450 eur, študent, ktorý sa rozhodne pre zdravotnícky smer, môže výberom školy ušetriť ročne až 991 eur.

Ján ČERNÝ

- Pokojné prostredie Stupavy vhodné aj pre rodiny s deťmi
- Priamo v areáli detské ihrisko a športoviská
- Príroda aj kompletná občianska vybavenosť na dosah

www.zipava.sk

- Výborná poloha s rýchlou dostupnosťou centra Bratislavy
- Výnimočná architektúra komplexu a flexibilné zmeny interiérov jednotlivých bytov a apartmánov
- Obchodné a kancelárske priestory na prenájom

www.vienna-gate.sk

- Moderné bývanie v americkom štýle
- Všetko pre aktívny život s priateľmi
- S výhľadom na dominanty hlavného mesta

www.americkebyvanie.sk

ZIPP BRATISLAVA, spol. s r. o., je spoločnosť s viac ako 50-ročnou tradíciou v stavebnej výrobe. V roku 2004 sa stala súčasťou európskeho stavebného koncernu STRABAG.

- Dodávka a realizácia na kľúč
- Realizácia inžinierskych stavieb
- Výroba a montáž prefabrikovaných konštrukcií
- Rekonštrukcie historických a pamiatkovo chránených stavieb

www.zipp.sk/development

zipp

Historik novej generácie o motívoch boja proti nacizmu Armáda – rozhodujúca sila povstania

Historik Pavel MIČIANIK, pôsobiaci na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici, je čitateľovi SNN známy originálnym poukazom na pôsobenie Slovenskej armády a vojakov počas ústupu pred sovietskou armádou na Kryme, ale aj informáciami o ojedinelej konferencii policajných historikov, na ktorej sa zaoberal o i. obranu proti maďarskej agresii. Keďže je autorom štvordielnej knihy o pôsobení Slovenskej armády v rokoch 1941 – 1944, tentoraz rozoberá jej úlohu a zástoj na prípravách a priebehu Slovenského národného povstania.

Dušan D. KERNÝ – Foto: archív SNN

• **Napísali ste zrejme najrozsiahljšiu dokumentačnú prácu o Slovenskej armáde – po dlhom období je to po prvý raz, keď verejnosť má toľko faktografie a možno po prvý raz vníma paradoxne úspechy tejto armády, ktorá sa dostala až na Kaukaz, kúsok od Tuapse – prečo ste sa šlihli po toľkej matérii, prečo to nevyužil niekto pred vami a čakalo sa vlastne až na XXI. storočie?**

K štúdiu pôsobenia Slovenskej armády na východnom fronte som sa dostal vďaka môjmu starému otcovi, ktorý v jej radoch bojoval na východnom fronte. Jeho rozprávanie vzbudilo u mňa záujem, ktorý sa neskôr pretavil do profesie. Táto téma však bola počas socializmu tabu. Aj po roku 1989 sa ľady okolo Slovenskej armády na východnom fronte lámali len veľmi pomaly a ťažko. Vžití stereotypy o jej nespoľahlivosti a dezerciách boli príliš silné. Až v roku 1996 vyšla kniha Slovenská armáda (1939 – 1945) od Ch. Klimenta, no nenaplnila moje očakávania, predovšetkým po obsahovej stránke. Na prelome tisícročia publikoval Jozef Bystrický v časopise Vojenská história rad základných štúdií k účasti slovenských pozemných vojsk vo vojne proti ZSSR. V prvých rokoch nového tisícročia začali svoje prvotiny publikovať aj Martin Lacko a Tomáš Klubert, ktorí prinášali nový pohľad na Slovenskú armádu vo vojne proti ZSSR. V tom čase som sa začal publikovať aj ja.

• **Všeobecný názor bez ohľadu na režimy bol a je, že to bola vojna nepopulárna, vojaci a dôstojníci ju nikdy neprijali za svoju. Ako ste videli preklenuť medzi odporom či nechuťou k vojne a masívnymi vojenskými – dá sa povedať? – úspechmi v poľnom ťažení?**

V prvom rade musím konštatovať, že Slovenská armáda na východnom fronte nedosiahla nijaké „masívne úspechy“. V rámci svojich možností sa však držala veľmi dobre. Slovenskí vojaci obstáli v útoku i v obrane v ktoromkoľvek ročnom období a v akomkoľvek teréne. Slováci šli s nechuťou do vojny proti Sovietskemu zväzu, ktorý si nekriticky idealizovali ako zmodernizované cárske Rusko. Po príchode na Ukrajinu však videli masové vyvražďovanie politických väzňov, zničené kostoly, biedne komunikácie, neudržiavané dediny a mestá. Ľudia boli ubíjani a veľmi uboho oblečení. Už to mnohým otvorilo oči. Slovenskí vojaci mali medzi vojakmi armád Osi obrovskú výhodu v tom, že sa pomerne ľahko mohli dohodnúť s miestnym obyvateľstvom. Slovenský jazyk je výnimočný tým, že mu v zásade rozumejú všetky slovanské národy. Slováci mali teda z prvej ruky informácie o živote v Sovietskom zväze pred vojnou. Ľahko si tak mohli urobiť o komunistickom režime pomerne presný obraz, pretože to, čo nevideli, im doplnili v rozhovoroch miestni obyvatelia. Dozvedeli sa tak napríklad o gulagoch, metódach tajnej polície NKVD, politizácii škôl a celého verejného života, ťažkej práci v kolchozoch i priemyselných podnikoch za nízke mzdy a bez nároku na primeraný odpočinok atď. Morálka a disciplína slovenských vojakov boli preto spočiatku na vysokej úrovni. Prav-

da však je, že od roku 1943 už vojaci strácali motiváciu bojovať po boku Nemcov. Nesúhlasili s brutálnou nemeckou okupačnou politikou a po porážke Wehrmachtu pri Stalingrade, Kursku a v severnej Afrike si tiež mnohí uvedomili, že Nemecko vojnu nevyhrá. Niektorí vojaci dezertovali, no hovorili o odboji alebo o rozklade Slovenskej armády na východnom fronte je nezmysel. Do leta 1944 dezertovalo na východnom fronte len 0,6 percenta slovenských vojakov nasadených do vojny proti ZSSR.

• **Dnes sa tvrdí, že vojenské ťaženie, vojna bola vypovedaná neústavným spôsobom, ako to, že vojsko bolo za deň-dva už pripravené na pochod a útočnú vojnu najprv v poľskom ťažení a potom proti ZSSR?**

Ústava porušená nebola, no obišli ju jednoducho tak, že vojnu Sovietskemu zväzu nevyhlásili, len verejne oznámili „pripojenie“ sa k ťaženiu nemeckej armády. Uskutočnila sa tiež „skrytá mobilizácia“. To znamená, že mobilizácia nebola vyhlásená verejne, no záložníci dostali povolávacie listy. Velenie Slovenskej armády už dva mesiace pred vojnou predpokladalo jej vypuknutie. Cez Slovensko sa totiž presúvali na územie východného Poľska nemecké vojenské transporty. Z ich množstva bolo jasné, že nejde o cvičenie, ale o masívne sústredenie Wehrmachtu na útok proti Sovietskemu zväzu.

• **Mohli by ste konkrétnymi údajmi priblížiť čitateľovi, čo sa vtedy dialo, čo robili vojaci a dôstojníci v mestách, o ktorých dnes a denne počúvame z médií – v Kyjeve, Dnepropetrovske, Mariupoli, Rostove na Done a napokon (i keď ste to už raz čitateľom SNN povedali) aj na Kryme?**

Nie je jednoduché na takomto malom priestore priblížiť anabázu Slovenskej armády na východnom

ni spôsobili slovenským jednotkám v niektorých prípadoch ťažké straty. Divízia sa v zime 1942/1943 zúčastnila aj na veľkej protipartizánskej ofenzíve, ktorá bola zameraná proti viacerým veľkým partizánskym zväzkom. Ofenzíva však priniesla len čiastočné úspechy. Partizánov sa zničilo nepodarilo. Niektorí dôstojníci si potom uvedomili, že ich roztrúsené jednotky prežijú, len ak sa s partizánmi dohodnú. Najznámejším z týchto dôstojníkov bol stotník Nálepka, ktorý napokon k partizánom dezertoval. Keď počet dezertérov presiahol tri stovky, Zaisťovacia divízia (premenovaná na 2. pešiu divíziu) bola reorganizovaná na Technickú brigádu. Tú poslali do Talianska. Posledný bojový útvar na východnom fronte bola 1. pešia divízia. Jej bojový krst v Nogajských stepiach (na juhu Ukrajiny, severne od Krymu) bol fiaskom, keď do sovietskeho zajatia padlo vyše dvetisíc jej príslušníkov. Jednotky divízie sa zúčastnili v rokoch 1943/1944 na obranných bojoch na Kryme i na rieke Bug, no väčšinou budovali obranné pozície pre Wehrmacht. V júni 1944 bola 1. pešia divízia reorganizovaná na 1. technickú divíziu, čím sa bojové nasadenie slovenskej armády na východnom fronte definitívne skončilo.

• **Dnes si nikto nespomenie, že Doneck sa vtedy nazýval Stalino a Lugansk Vorošilovgrad, teda vzorovo menami špičkových predstaviteľov ZSSR. Ako to vnímali slovenskí vojaci, neboli ohromení vtedajšou úrovňou v ZSSR, nebola to jedna z príčin, prečo sa dlho nemohli medzi rokmi 1945 – 1989 vyjadrovať o tom, čo tam videli?**

Boli ohromení, a to predovšetkým biednymi životnými podmienkami a terorom, v ktorých obyvateľstvo Sovietskeho zväzu žilo. Po návrate z frontu vojaci v kruhu svojej rodiny a priateľov bez zábran hovorili o svojich frontových skúsenostiach. Oni prví pravdivo informovali obyvateľov Slovenska o „komunistickom raji“, ale aj o nemeckom „novom poriadku“. Preto podľa mňa mnohí obyvatelia Slovenska podporili v roku 1944 povstanie proti Veľkonemeckej ríši a v roku 1946 zasa vo voľbách odmietli komunistickú stranu. Situácia sa radikálne zmenila po komunistickom prevrate v roku 1948. O svojich zážitkoch zo Sovietskeho zväzu už potom samozrejme nemohli verejne hovoriť.

• **Keď ste prešli množstvo materiálu, dokumentov, ako dnes vnímate kľúčový podiel Slovenskej armády a dôstojníkov na SNP, akú úlohu tu zohrali skúsenosti z ťaženia proti ZSSR?**

Slovenská armáda bola rozhodujúcou ozbrojenou silou Slovenského národného povstania. Skúsenosti z ťaženia proti Sovietskemu zväzu však boli v povstaní využité len v minimálnej miere. Pri výbere povstaleckého vojenského vedenia totiž nehrali úlohu vojenská profesionalita a skúsenosti, ale politická lojalita čs. exilovej vláde v Londýne. V povstaleckom velení boli dôstojníci bez bojových veliteľských skúseností a tých pár vyšších dôstojníkov, čo mali skúsenosti z východného frontu, dostali vo velení povstaleckej armády podradnejšie funkcie. Ďalší prorežimní dôstojníci boli vyslovene odmietnutí, ako napríklad aj minister obrany gen. Ferdinand Čatloš. Nedošlo teda k zjednoteniu všetkých síl ochotných obrátiť zbrane proti Nemcom, takže nadobudnutý vojenský potenciál nebol v povstaní úplne využitý.

• **Ako vnímate fakt, že Nemecko dokázalo z popravky konzervatívnych dôstojníkov a presvedčených stúpcov Nemcka, atentátnikov, ktorí však mali podiel na dovtedajších Hitle-**

rových činoch, urobiť kľúčovú pripomienku odboja v Nemecku a my si nepripomíname deň, keď na tom istom mieste, vo Flossenbúrgu, boli popravení hneď traja slovenskí generáli?

V prvom rade si treba uvedomiť, že poprava slovenských generálov vo Flossenbúrgu nebola do dnes spofahľivo preukázaná. Nenašli sa o tom nijaké dokumenty, hoci nemecká administratíva pracovala spoľahlivo a precízne až do konca vojny, takže popravu troch generálov by určite „nezabudla“ zaznamenať. Je tiež dosť nepravdepodobné, že by Nemci popravili generálov armády, ktorú uznali za súčasť bojujúcich spojeneckých síl. Napríklad veliteľ poľskej Armie Krajowej gen. Tadeusz Komorowski, ktorý rozhodol o začatí Varšavského povstania a napokon podpísal kapituláciu Varšavského zboru tejto armády, bol tiež Nemcami zajatý a v zajateckom tábore sa dožil oslobodenia západnými spojencami. Prečo by Nemci popravili Golia a Viesta a nepopravili Komorowského? Osud slovenských generálov dodnes nie je uspokojivo vysvetlený. Manželka Jána Golia bola až do svojej smrti presvedčená, že jej muž a gen. Viest zahynuli po vojne v sovietskom gulagu. Na potvrdenie tejto verzie však tiež zatiaľ neexistujú dokumenty.

• **Spracovali ste masu materiálu, nepodľahli ste miestami zaujatiu pre predmet svojho výskumu, dokázali ste si vytvoriť kritický odstup, alebo vás téma strhla tak ako vašich čitateľov?**

Snažil som sa zachovať si zdravý odstup od témy, no do akej miery sa mi to podarilo, musí každý čitateľ posúdiť sám.

• **Čo je pre vás kľúčové v roku 2014 povedať o Slovenskej armáde v auguste 1944, čo sa ešte dosť dôrazne nepovedalo? Za čo povstala a proti komu bojovala – proti Nemcom, režimu štátu alebo proti štátu samotnému, alebo je to zle položená otázka?**

Povstalecká armáda mohla dosiahnuť viac, ako dosiahla. Velenie povstania okolo Jána Golia však nedokázalo využiť celé územie Slovenska, dostupný zbrojný arzenál Slovenskej armády, ani jej skúsenosti z východného frontu. Proti komu povstalecká armáda bojovala, je jasné, zložitejšie už je povedať, za čo bojovala. Dôvody povstalcov boli rôzne, no najdôležitejšie je, že bojovali proti nacistickému režimu, ktorý svojou zvrátenosťou ohrozoval prirodzený život národov celej Eurázie. Slováci prostredníctvom svojej armády v auguste 1944 uskutočnili prvé masové ozbrojené vystúpenie v moderných dejinách, ktoré sami naplánovali, po každej stránke pripravili a napokon aj realizovali. Táto skutočnosť sa nijako nedá spochybniť a vymazať zo slovenských dejín.

• **Poznáme počet obetí z radov slovenského vojska a venujeme im náležitú pietu, pamiatku?**

Na východnom fronte padlo podľa dobových zoznamov 1 282 slovenských vojakov. Ich mená sú známe, ako aj miesta, kde padli. Všetci majú symbolický pomník na cintoríne v Prešove. V septembri 2012 bol konečne odhalený aj pamätník vojakom Zaisťovacej divízie v Ovrucí na Ukrajine a v máji 2013 odhalili v Apšeronsku pri Krasnodare na Kaukaze pomník vojakom Rýchlej divízie. Po sedemdesiatich rokoch tak konečne aj títo padlí majú dôstojnú pamätníky. Pamätníkmi pripomínajúcimi SNP je posiate takmer celé Slovensko, no presný počet a mená vojakov a partizánov padlých počas povstania doteraz nie sú známe. To je tiež jeden z dlhových slovenskej historiografie tejto významnej udalosti našich dejín.

Slovenské národné povstanie v roku 1944 doteraz ovplyvňuje politické myslenie

Povstanie optikou novej generácie historikov

Peter RAČKO

Aj keď sa pán riaditeľ S. Mičev sťažoval na nedostatok mediálneho priestoru na výpoveď o SNP, nepodarilo sa nám ho získať pre náš týždenník. Teda pre ojedinelé prostredie, kde ešte nikdy nevystupoval a ktoré sme mu opakovanne v priebehu roka ponúkali pri rôznych domácich, ako aj medzinárodných podujatiach. Zdá sa nám čudné, že štátny úradník sa takejto možnosti, ktorú redakcia pokladá priam za jeho povinnosť, vyhýba. Teraz prinášame odpovede dvoch historikov na rovnaké otázky, ktoré sme pôvodne položili trom historikom: Stanislavovi Mičevovi (1957), Martinovi Lackovi (1976) a Petrovi Račkovi (1983).

• **Od Slovenského národného povstania uplynulo sedemdesiat rokov. Viac ako polovica z nich prešla v období drastických deformácií a manipulácií. Mnohé z nich musí alebo musela odstraňovať mladá, resp. stredná generácia historikov. Vymenujte tie najvýznamnejšie.**

Peter RAČKO: V období pred rokom 1989 sa pri písaní odborných prác o SNP museli historici riadiť normami marxisticko-leninskej historiografie. Najväčšieho omylu, ktorého sa dopúšťali, bola neobjektívna interpretácia faktov, osobností a udalostí v ideologickom duchu. Nijaký historik si nemohol slobodne vybrať, o čom chce písať, témy určovala vládna strana. Jednostranne sa v nich vyzdvihovali zásluhy členov ilegálnej KSS v SNP na úkor zvyšných dvoch odbojových zložiek: sociálno-demokratickej a občiansko-demokratickej, ktorých účasť v odboji sa zamlčovala alebo bagatelizovala. Navyše všetko, čo bolo napísané, podliehalo cenzúre.

Ďalším omylom pri spracovávaní tejto problematiky, ktorý rezonoval ešte aj v deväťdesiatych rokoch, bolo výlučne pozitívne hodnotenie partizánskeho hnutia. Dnes už vieme, že jeho predstavitelia sa dopúšťali rôznych zločinov najmä na nemeckom civilnom obyvateľstve.

Nesmieme zabudnúť ani na nepravdivé tvrdenia o rozsiahlej pomoci ZSSR. V skutočnosti rozsiahlejšiu pomoc povstalcov poskytl USA.

Martin LACKO: Tieto, ako vravíte „drastické deformácie“ našich dejín nastali už v roku 1945. Totiž okamžite sa obnovou čsl. štátu prišla kriminalizácia slovenskej štátnosti. Nešlo len o kruté prenasledovanie funkcionárov Slovenskej republiky, ale o neľútostný boj proti samotnej myšlienke slovenskej štátnosti. Slováci na ňu mali jednoducho zabudnúť. No a povstanie, ktoré sa viedlo oficiálne pod česko-slovenskou vlajkou s cieľom obnovy Č-SR, sa im do tohto ideologického boja výborne hodilo. Povstanie, partizáni, Č-SR, ZSSR – sa stali pritom politicky posvätnými, nekritickeľnými. Február 1948 tento trend ešte

Slovenské národné noviny pripravili k tohtoročnému sedemdesiatemu výročiu SNP niekoľko rozhovorov s historikmi mladej či strednej generácie nezaťažených vysokoškolským štúdiom v predchádzajúcom režime a ani nepodliehajúcich slovníku predchádzajúcich desaťročí. Zároveň sme urobili všetko preto, aby sme získali aj výpoveď riaditeľa Múzea SNP v Banskej Bystrici Stanislava Mičeva, ale neúspešne.

Pripravil Dušan D. KERNÝ – Foto: muzeumsnp.sk, archív SNN

upevnil. Slovenská národná rada v jeseni 1948 kodifikovala názov „SNP“ ako oficiálny a jediný prípustný. Štát si vytvoril nielen dogmy, ale aj obrovský aparát na ich udržiavanie, či už šlo o ideologické inštitúcie ako Ústav marxizmu-leninizmu, HÚ SAV, Múzeum SNP alebo o školstvo, kultúru, umenie vôbec. Všetky zložky propagovali revolučné a česko-slovenské tradície.

Tento trend sa zásadne nezmenil ani po roku 1989, ba ani po vzniku druhej Slovenskej republiky. Povedal by som, že „oficiálna línia“ prežila, pri povstaní sa vymenila akurát vedúca úloha KŠČ za vedúcu úlohu demokratov a pridala sa nová ideologická poučka o „SNP ako o vstupe do demokratickej Európy“. Pozitívom bolo len to, že na krátke obdobie, možno do roku 1992, nanajvýš však do roku 1998, mohli verejne odznievať aj iné pohľady a hodnotenia. No odvtedy sa postupne všetko vracia znova k jedinému „správne“ výkladu. Stačí sledovať dojímavú zhodu mienkotvorných médií a politikov v otázke glorifikácie SNP a naopak – v hanobení prvej Slovenskej republiky. Až neprijemne to pripomína stav pred rokom 1989...

Takto by som to v skratke povedal. Tu nejde o nápravu nejakých vybraných dvoch-troch partiálnych otázok, ale o celkové nazeranie, ktoré je neprirodzené. Povstanie sa jednoducho neberie ako jedna z mnohých historických udalostí, ktorú možno slobodne skúmať a hodnotiť, ale ako čosi posvätné, o čom nie je možné (alebo aspoň vhodné) verejne diskutovať.

• **V čom osobne vidíte hlavný odkaz povstania, ako ho pomenúvate vo svojich prácach. Ako dnes vysvetľujete význam SNP?**

Martin LACKO: V povstaní boli dva základné, podstatné aspekty: protinemecký a potom česko-slovenský. Nerád hovorím o odkazoch, zdá sa mi to až príliš sprofanované. No ak sa hovorí, že história má slúžiť na poučenie, tak by sme si mohli z tejto historickej kapitoly vziať poučenie povedzme o tom, že Slováci ako národ nemôžu mať svoje práva nikde realizované v takej miere ako vo vlastnom štáte. V tom vodcovia povstania, ktorí sa nekritickeľne hrnuli do Česko-Slovenska, prípadne splietali sny o „rovnoprávnom“ postavení Slovákov v Č-SR, pochybili. Vývoj po roku 1945 a definitívne po 1990 doma aj v Európe ukázal ich historický omyl. Práva národa môžu byť naplnené len vo vlastnom štáte – nikde inde.

No a pokiaľ ide o ten význam – myslím si, že malo len politický význam. Že teda v povojnovej Európe sa mohlo povedať – alebo aj dnes sa môže povedať – áno, Slováci sa prihlásili do boja proti Hitlerovi, proti nacizmu. A na rozdiel od niektorých iných európskych národov kládli aktívny odpor, prinášali obeť. No hneď s tým nám vyvstane boľavá otázka, či toto politické rozhodnutie začať akciu, ktorá bola kruto porazená a stála možno päťtisíc slovenských životov, stála za to... Nevie...

Peter RAČKO: Slováci preukázali v ozbrojenom povstaní odvahu spoločne sa postaviť a vzdorovať agresorovi, čím dali jasne najavo svoj antifasistický postoj a prihlásili sa k princípom demokracie. Aktívne prispeli k porážke Nemecka, čo malo veľký význam z hľadiska povojnového usporiadania Európy a umožnilo obnovenie Č-SR v jej predmníchovských hraniciach.

SNP má pre dnešnú spoločnosť jednoznačne pozitívny význam, pretože jeho aktéri bojovali za ideály slobody, demokracie a rovnoprávnosti.

• **Majú udalosti z jesene roku 1944 mimoriadnu závažnosť pri formovaní politického vedomia spoločnosti? Aké? Sú oprávneným dôvodom na dnešné politické, ako aj spoločenské sebavedomie, a najmä vedomie rovnocennosti Slovákov v dnešnej Európe, pomeroch EÚ?**

Peter RAČKO: Žiaľ, politické vedomie dnešnej spoločnosti formujú médiá, ktoré nekritickeľne hodnotia historické fakty. Pravice i ľavicové strany sa odvolávajú na demokratické princípy SNP pri realizácii vlastných politických cieľov. V minulosti zneužívali túto udalosť aj pri zdôvodnení potreby vstupu SR do EÚ. Mnohí Slováci, najmä mladá generácia, vedia veľmi málo o tejto významnej udalosti národných dejín, a preto si ani nevedomujú, či a aký vplyv má na európsku integráciu.

Martin LACKO: Odpoviem inak. Maďari patrili medzi prvých spojencov Hitlera hneď po jeho nástupe. Veľmi aktívne mu pomáhali deštruovať Versaillský mierový systém, robili agresívnu expanzionistickú politiku, etnické čistky, neraz sa dopúšťali podobných atrocít ako Nemci či už doma alebo na fronte. Keď Maďarsko obsadzovala nemecká armáda, nikto proti nej nevystrelil ani z gumičky. Do posledných hodín druhej svetovej vojny bojovali na strane Hitlera – ešte aj na území Slovenska. Nijaké povstanie nezorganizovali. Skončili medzi porazenými

Martin LACKO

mi národmi Európy. No nič z toho pre nich dnes nie je problém. Práve naopak, majú politické aj národné sebavedomie možno desaťkrát väčšie ako Slováci.

• **Je to pravda, ak laická verejnosť dnes vidí v SNP nezmieriteľný spor historikov alebo spor nezmieriteľných historikov a jeho prerastania do politiky ako súčasť širšieho konfliktu o uznanie reality, že bez prvej by zrejme nebolo druhej Slovenskej republiky?**

Martin LACKO: Priznám sa, že takto položená otázka nie celkom rozumiem. Myslím si, že povstanie je jedna vec a spory historikov sú druhá vec. Pozrite sa, dnes ústavní právnici nevedia jednotne vyložiť krátky text zákona. A niekto chce, aby historici jednotne vykladali takú vzdialenú, vnútornú takú kontroverznú udalosť (udalosti), aká sa tu udiala pred sedemdesiatimi rokmi.

Peter RAČKO: Tvrdenia, že bez prvej Slovenskej republiky by nevznikla druhá, nemajú opodstatnenie. Prvá Slovenská republika vznikla z cudzej vôle, po nátlaku nacistického Nemecka, zatiaľ čo o druhej Slovenskej republike rozhodli domáci politici.

Rozdielne pohľady historikov na SNP vyplývajú z výberu a interpretácie faktov, ale aj z generáčnych rozdielov. V súčasnosti ešte stále publikujú odborní pracovníci, ktorých podstatná časť vedeckej činnosti spadá do obdobia pred rokom 1989 a dodnes sa nedokázali zbaviť politického vplyvu na hodnotenie dejín. Pokiaľ táto skupina bývalých marxistických a exilových historikov neopustí pole svojej pôsobnosti, bude aj naďalej pretrvávajúť nejednotnosť v interpretácii SNP i prvej Slovenskej republiky.

Na druhej strane, mladej generácii sa vyčíta, že po dlhom časovom odstupe od skúmaných uda-

lostí nedokáže vystihnúť dobovú situáciu a motívy konania jej aktérov. Nezaťažená ideologickou doktrínou minulého režimu však kritickejšie pristupuje k hodnoteniu faktov, a tak má možnosť podať čo najobjektívnejší výklad dejín.

• **Vyrovnila sa historická veda s udalosťami jesene 1944 a s jej hlavnými aktérmi, našla všeobecne prijateľné závery, pokiaľ ide o príčiny vzniku povstania a jeho dôsledky, bolo to vlastenecké povstanie a boj proti nemeckej okupácii a Hitlerovi, alebo boj proti režimu či boj proti štátnosti?**

Peter RAČKO: Už v odpovedi na predchádzajúcu otázku som sa zmienil o existencii názorovej polarizácie historikov na túto tému. Po roku 1989 došlo k prehodnoteniu a opravám rôznych mylných záverov o príčinách vypuknutia SNP. Nemožno hovoriť, že malo celonárodný charakter, keďže sa doň nezapojila väčšina obyvateľstva ani armády. Prevažná časť vojakov sa zúčastnila na povstaní nedobrovoľne, len na základe mobilizácie, a nie všetci bojovali za rovnaký cieľ. Mnohí z nich chceli zabrániť nemeckej okupácii Slovenska a zachovať jeho nezávislosť. Najväčšiu skupinu však tvorili vojaci, ktorí bojovali za obnovenie Č-SR s rovnoprávnym postavením slovenského národa v nej.

Martin LACKO: Pokiaľ ide o historickú vedu určite, mnohé otázky sú už prebádané a zodpovedané. Ale na druhej strane stále sú tu neprebádané otázky. V tomto smere je asi najviac zahanbujúce to, že plejáda štátom platených historikov za vyše polstoročie nedokázala presne vyčíslit ľudské obeť povstania, a vôbec Slovenska vo vojne.

Čo sa týka druhej časti otázky, tá je oveľa komplikovanejšia. V stručnosti som už povedal, že povstanie malo dva určujúce aspekty – protinemecký a česko-slovenský. Pritom by sa ešte dalo povedať, že z hľadiska veľkej väčšiny radových účastníkov, najmä vojakov, to bol iba boj proti Nemcom, proti nemeckej okupácii. Z hľadiska tvorcov povstania, najmä tých, ktorí ho v Banskej Bystrici 29. 8. odštartovali, to však iste bol boj za Česko-Slovensko. Boli to nekompromisní českoslováci, ktorí sa s existenciou slovenskej štátnosti nikdy nezmierili. Z tohto pohľadu je preto trochu nepochopiteľné, že dnešná Slovenská republika sa hlási práve k tým ľuďom, ktorí v samostatnom Slovensku nevideli svoje miesto, ktorým doslova ležalo v žalúdku. Im stavia busty. A súčasne preklína tých, čo vlastnú štátnosť budovali. Myslím, že je to jeden z mnohých paradoxov našich najnovších dejín i našej každodennosti.

Povstanci v obrannom postavení v Strečnianskej úžine.

Kto a prečo pripravoval a vyvolal Slovenské národné povstanie Falošný mýtus a jeho vytrvalí širitelia

Milan S. ĐURICA – Foto: archív

Aby sme správne pochopili akýkoľvek historický fakt, metodológia historickej vedy vždy vyžaduje, aby sme ho analyzovali v čo najvernejšom rámci času a priestoru, v ktorom sa udial. Musíme zisťovať podľa možnosti všetky fakty, ktoré podmieňovali jeho uskutočnenie, a ľudské faktory, ktoré sa na tom zúčastnili. Z tohto hľadiska každý historik, ktorý sa venuje dejinám Slovenska v 20. storočí, do ktorého patrí povstanie, ktoré sa začalo na Slovensku 29. augusta 1944, musí vziať do úvahy nasledujúce bezpečne zistené fakty.

Jozef Tiso u Adolfa Hitlera.

Nemecký kancelár Adolf Hitler, ktorý sa v roku 1933 legálnym spôsobom zmocnil najvyššej štátnej funkcie v ubiedenom Nemecku, ktoré prehralo prvú svetovú vojnu a bolo uvrhnuté do ťažkej hospodárskej krízy, za niekoľko rokov postavil Nemecko na nohy. Ako presvedčený národný socialista vytýčil si za cieľ svojej politiky zjednotiť všetkých etnických Nemcov do „Veľkonemeckej ríše“.

V marci 1938 sa do Nemeckej ríše dobrovoľne včlenilo Rakúsko. Druhým zemepisne najbližším rozsiahlym nemeckým územím bol „Sudetenland“, takmer celé široké pohraničné pásmo na západných a severných hraniciach vtedajšieho Česko-Slovenska. Sudetskí Nemci nijako netajili, že by sa tiež radi dostali do Ríše. Hitler, ktorý mal svojich spravodajcov rozosiatych po celom Česko-Slovensku, dobre vedel aj o tom, že najväčšia politická strana na Slovensku – Hlinkova slovenská ľudová strana (HSĽS) – vedie tvrdý boj za autonómiu tejto východnej časti neorganického štátneho zlepenca Č-SR. Preto ponúkol vedeniu tejto strany svoju pomoc a záruku v prípade, že sa Slovensko vyhlási za nezávislý štát. A to sa stalo, lebo po tom, čo sa česká vláda 9. marca 1939 pokúsila vojenským pučom na Slovensku potlačiť prejavy túžby po väčšej nezávislosti, zákonodarný Snem Slovenskej krajiny 14. marca 1939 vyhlásil samostatný Slovenský štát, ktorý si dal novou ústavou názov Slovenská republika.

■ OCHRANNÁ ZMLUVA

Hitler zachoval dané slovo a uznal oficiálne nový štát, s ktorým 18. a 23. marca 1939 uzavrel Ochrannú zmluvu. Tá zaručovala Slovensku zabezpečenie jeho vtedy platných hraníc, ale vyžadovala úzku spoluprácu s Ríšou v oblastiach zahraničnej a ekonomickej politiky. Slovenská vláda musela prijať tieto podmienky, lebo je historicky doložená skúsenosť, že vznik a uznanie malých štátov vždy a všade závisí od toho, či takýto akt podporí aspoň jedna blízka veľmoc alebo niekoľko väčších štátov. Bez USA a Francúzska by trebárs nikdy nebolo vzniklo Česko-Slovensko. Aj v tomto novom štáte, čoskoro ústavou transformovanom na Česko-Slovensko, počas jeho dvadsaťročnej existencie celý štátny aparát bol pod stálou kontrolou Francúzska.

Pri podpísaní Ochrannej zmluvy, keď Hitlerovi generáli predložili Tisovi vojenskú mapu, na ktorej bolo zakreslené celé Považie ako územie kontrolované nemeckou armádou, predseda slovenskej vlády

Dr. Jozef Tiso otvorene Hitlerovi povedal: „Toto nemôžem pred svojím národom nijako zodpovedať. Ak je to základná podmienka, tak ľutujem, ale musím sa porúčať.“ Vstal od stola a kývol posluhu, aby mu doniesla klobúk. Jeden z tam prítomných generálov mi to po čase zreferoval. A pridal: „My sme tŕpli, či nám Hitler nerozkáže Tisu na mieste likvidovať. Na naše prekvapenie Hitler tiež vstal, pokročil pár krokov, chytil Tisu za rameno a povedal: „To sú návrhy mojich generálov. Ale my politici nájdeme riešenie. Ja nechcem zo Slovenska ani piad zeme. Tam sa musia Slováci uplatňovať a rozvíjať po svojom: národne, kultúrne a hospodársky. Ručím za plnú samostatnosť a garantujem hranice Slovenska.“

Tiso sa mu poďakoval a na mieste si zapísal do vreckového kalendára spomenutý Hitlerove slová. Až potom pokračovali v diskusii a podpísali Ochrannú zmluvu. Ten generál potom dodal: „Táto Tisova mužná odvaha pravdepodobne mu získala Hitlerov obdiv a určitú sympatiu, akú neprejavoval voči iným cudzím politikom, tým menej voči kňazom.“ Ale dnes možno povedať, že Hitler po celý čas až do povstania v roku 1944 v podstate zachoval, čo vtedy Tisovi prisľúbil.

■ STALINOVE DOLÁRE

Keď sa Hitlerovi podarilo – dokonca bez vojenského konfliktu – rozbiť Č-SR, nijaký štát na svete neprejavil vôľu zachraňovať to, čo sa zachrániť nedalo. Bol to totiž výmysel Tomáša G. Masaryka, ktorý si tvrdo osvojil aj jeho žiak a nástupca Edvard Beneš. Týmto dvom českým exulantom počas prvej svetovej vojny sa podarilo ovplyvniť amerických a francúzskych štátnikov, že pri mierových zmluvách v Paríži zriadili v mnohom ohľade absurdný štátny útvar zložený z piatich rozličných národností, ktorý mal čeliť nemeckej rozpínavosti smerom na východ. Dnes už vieme, že Česko-Slovensko bolo vlastne francúzskou kolóniou. Posledný prezident Č-SR Edvard Beneš bol popritom údajne aj agentom vlády ZSSR. Už deň pred vyhlásením autonómie Slovenskej krajiny 5. októbra 1938 sa vzdal svojho úradu prezidenta republiky. Potom 22. októbra 1938 Stalin povolil svojho osobitného agenta, ktorým bol pražský rezident NKVD Zubov, odovzdať Benešovi jeho dar desaťtisíc dolárov, aby sa mohol pohodlne dostať do Londýna.

Keď po 14. marci 1939 Stalin uznal Slovenskú republiku a v Bratislave zriadil gigantické veľvyslanectvo, Moskva sa celkom prestala o Beneša zaujímať. To sa zmeni-

lo až 21. júna 1941, keď Hitlerove armády prepadli ZSSR a Hitler vyzval vládu Slovenskej republiky, aby sa v zmysle Ochrannej zmluvy aj slovenské vojenské jednotky zúčastnili na ťažení proti Rusku. Z najnovších zistení ruských historikov však teraz vieme, že už 15. júla 1941 sovietska tajná služba v konšpiratívnej vile v moskovskom predmestí Schodnoje začala školiť agentov pre „špeciálne úlohy na území Slovenskej republiky“. Bolo to v rámci mohutných príprav na preventívnu vojnu proti Nemecku. V tomto však Hitler potom predišiel Rusku.

■ STARÍ A NOVÍ AGENTI

Benešov deň prišiel, keď 18. júla 1941 Stalin verejne vyhlásil, že ZSSR nadväzuje diplomatické styky s exilovými vládami Belgicka, Nórska, Juhoslávie, Grécka a Česko-Slovenska. Tým Stalin uznal aj Benešovu „československú vládu“ a vyslovil sa za obnovenie Česko-Slovenska. Dal tiež súhlas na organizovanie „česko-slovenských vojenských jednotiek“. Beneš vymenoval za svojho tajného vojenského zástupcu pri NKVD podplukovníka Ludvíka Svobodu. Šéfom jeho spravodajskej služby sa stal starý agent NKVD plukovník František Moravec.

Slovenská armáda na východnom fronte, ktorá nemala náležitú prípravu na vojnové ťaženie, už 22. júla 1941 utrpela pri Lipovci citeľné straty pri protiútokoch sovietskych síl. Preto vláda SR, ktorá dala Nemcom k dispozícii päťdesiat tisíc vojakov, začala ich postupne sťahovať z frontu. Ku koncu roka 1941 sa už vrátilo domov vyše tridsaťtisíc vojakov. Na fronte zostala iba jedna divízia v počte dvanásťtisíc mužov a slabá zaisťovacia divízia s asi osemtisíc mužmi.

Ako sa vyvíjala vojnová situácia na frontoch v neprospech Nemecka, tak sa začali aj na Slovensku zokupovať československy orientovaní aktivisti, nevymáhajúc najmä v tom duchu odchovaných niekoľkých armádných dôstojníkov.

■ ZRETELNÝ ROZVOJ

Fakt je, že Slovenská republika aj počas celej hroznej vojny si dokázala zachovať nielen vnútorný pokoj, ale aj hospodársku a kultúrnu prosperitu, ktorú obdivovali všetky susedné štáty, ba aj Hitlerovi blízki spolupracovníci. Na Slovensku žili ľudia v relatívnom pokoji. Bojové akcie prebiehali ďaleko, o vojne sa takmer nevedelo. Celý školský systém v najväčšej slobode vychoval národne uvedomených Slovákov a Slovenky. Štát zriadil celý rad vedeckých a kultúrnych inštitúcií až po Akadémiu vied a umení – také ustanovizne Slováci nikdy predtým nemali. Ak sa teraz pozrieme do štátnych rozpočtov na roky 1940 až 1945, musíme konštatovať, že priemerná suma určená pre školstvo a kultúru vykazovala pätnásť percent všetkých štátnych výdavkov (v súčasnosti je to len 0,8 alebo 0,9 percenta). Ekonomická situácia sa vyvíjala tak pozitívne, že napríklad v roku 1943 nemecký minister zahraničných vecí vydal prísny obežník pre všetkých príslušníkov tohto ministerstva, ktorí s akýmkoľvek poverením či zámerom cestovali do Bratislavy, že sa nesmú vrátiť s viac ako dvomi kuframi. Stalo sa to po tom, keď sa jeden z nich vrátil odiaľ so siedmimi rozmernými batožinami.

(Autor je historik.
Dokončenie v budúcom čísle.)

Kalendár udalostí – august '44

1. augusta

Pri Liptovskej Osade začala operovať skupina sovietskeho npor. Petra Velička – z jedenástich členov dvaja boli Slováci

2. augusta

Prípravovatelia povstania na rokovani konštatujú, že nemajú styk s veliteľom ČA – mal to na starosti K. Bacilek, ale zlyhal, pripravuje sa náhradné riešenie

4. augusta

Delegácia Slovenskej národnej rady – za armádu a občiansky odboj pplk. MVDr. Mikuláš Ferjenčík, za komunistov Karol Šmidke – odlieta do Moskvy informovať o pripravovanom povstaní

5. augusta

Vojenské ústredie Slovenskej národnej rady, reprezentované náčelníkom štábu Veliteľstva pozemného vojska v Banskej Bystrici podplukovníkom gen. štábu Jánom Golianom, vydáva pre zainteresovaných dokument o povstaní, ktoré má mať svoje centrum v trojuholníku Brezno – Banská Bystrica – Zvolen

6. augusta

Na Veličkovej základni v Nizkých Tatrách vysadili pätnásť členov partizánskej skupiny npor. Ladislava Kalinu – sedem občanov ZSSR a osem Slovákov

9. augusta

Ministerstvo národnej obrany SR vydalo rozkaz Veliteľstvu pozemných vojsk v Banskej Bystrici (teda centru pripravovaného vojenského povstania) okamžite pripraviť akciu na čistenie lesov od „teroristov“

11. augusta

Vláda vyhlásila stanné právo: za účasť v partizánskom hnutí hrozil trest smrti, štátarum však nemal kto naplniť, štátny aparát už prežíval rozklad, na veľkej časti územia žandárske stanice slúžili budúcim povstalcami a väčšina posádok neplnila rozkazy ústredia

12. augusta

Veličkova skupina sa premiestnila z Prašivej do Kantorskej doliny v Turci bližšie k strategickým cieľom (mosty, železničné tunely, vojenské objekty, sklady), tu sa k nej pridali početné skupiny slovenských, českých a francúzskych partizánov

13. augusta

Partizánsky veliteľ Ernest Bielik sa stretol s predstaviteľom Vojenského ústredia SNR (politické centrum budúceho SNP) kpt. Milanom Polákom, aby dohodli dodávky zbraní, vojenského materiálu a financií partizánom na Prašivej

14. – 16. augusta

Vojenské zásobovacie strediská, sklady zbraní pre zálohy a muničné sklady rýchlo zásobujú partizánske oddiely, časť zbraní prichádza od Červenej armády v noci letecky a padákmi na vyznačených miestach

17. augusta

Nadránom sa začala veľká zásobovacia akcia potravín v nemeckého skladu vo Svätom Ondreji (dnes Brusno) do Bukoveckej doliny – civilní zamestnanci skladu naložili v noci na autá asi deväť ton tovaru

18. augusta

Veliteľ partizánskej skupiny Jegerov sa stretol s veliteľom posádky v Brezne mjr. Sekurisom a členom Vojenského ústredia SNR mjr. gen. št. Noskom a dohodli ďalšiu veľkú dodávku zbraní a streliva jeho skupine – v byte npor. Majlinga v Banskej Bystrici rokoval o dodávkach aj s pplk. gen. št. J. Golianom – podobné stretnutia mal v ten deň partizánsky veliteľ M. Sečanský s J. Noskom

20. augusta

Americké lietadlá zo základní v južnom Taliansku bombardovali rafinériu v Dubovej, pričom zničili sklady pohonných hmôt, s ktorými sa rátať pre SNP, napriek tomu, že pplk. gen. št. Ján Golian už predtým poslal depešu do Londýna s prosbou, aby minister Ingr zabezpečil u Spojencov nedotknutosť Podbrezovej a Dubovej ako strategicky dôležitých podnikov pre budúce SNP

22. augusta

K partizánom na Prašivej prešli dve kompletne a vyzbrojené roty slovenských vojakov z Kyslej Vody

23. augusta

Člen Vojenského ústredia SNR mjr. gen. št. Nosko na stretnutí s partizánskymi veliteľmi žiada, aby chvíľu brzdlí aktivity, lebo predčasnými akciami môžu privolať okupáciu krajiny Nemcami – ruskí a ukrajinskí veliteľia to rázne odmietli

24. augusta

Pplk. gen. št. Ján Golian, pplk. gen. št. Viliam Talský, mjr. gen. št. Július Nosko a Ján Ševčík z Vojenského ústredia SNR sa na základe správ o sústreďovaní nemeckých divízií na východnej Morave dohodli, že slovenská armáda vystúpi na odpor aj skôr – vo chvíli, keď okupanti prekročia na západe rieku Váh pri Žiline, na severe pri Štrbe a na juhu štátnu hranicu

25. augusta

Anton Cyprich, vedúci výzbrojového oddelenia Veliteľstva pozemných vojsk v Banskej Bystrici, vydal skupine A. Jegerova 1 300 pušiek, 240 gulometov, 32 000 nábojov, 6 500 ručných granátov a 100 pištolí – z Jegerovovej skupiny sa medzičasom sformovala vyše tisícpäťstočlenná partizánska brigáda J. V. Stalina

27. augusta

Na stanici Vrútky partizáni vytiahli z vlaku nemeckú vojenskú misiu, vracajúcu sa z Rumunska, na čele s gen. Otom a deportovali ju do kasárni v Martine

28. augusta

Partizáni nemeckú misiu ráno na kasárenskom dvore postrieľali – Ján Golian sa stretol so zástupcom veliteľa východoslovenských divízií pplk. gen. št. Viliamom Talským a dohodli začiatok vojenských akcií, čo mal vyhlásiť Talský po dohode s maršalom Konevom, ktorý mal štáb vo Lvove; v prípade, že by sa stalo niečo výnimočné, napríklad sa začala okupácia Slovenska, začiatok SNP vyhlási J. Golian a Talský sa s dvoma divíziami k povstaniu pripojí

29. augusta

Npor. Štefan Hanus so svojimi vojakmi o 9.00 h na letisku Tri duby (Sliač) zatkol gen. Turanca a deportoval ho do štábu Jegerovovej partizánskej brigády na Prašivú – o 10.00 h dostal J. Golian správu, že Nemci začali okupovať Slovensko, a tak ihneď vyhlásil najvyšší stupeň bojovej pohotovosti posádkam podliehajúcim Veliteľstvu pozemných vojsk – na veliteľstve zatkli dvoch germanofilských dôstojníkov pplk. V. Kanáka a pplk. O. Zverina – minister obrany Slovenskej republiky gen. Čatloš vyzýva v rozhlase k pokoji – J. Golian vydáva popoludní šifrovaný rozkaz: „Začnite so sťahovaním – platí od 20.00 h dnešného dňa.“ Slovenské národné povstanie je tým vyhlásené – v tom čase povstalecké územie siahalo na východe po Levoču, Spišskú Novú Ves a Dobšínú, na západe po Žilinu, Bánovce nad Bebravou a Zlaté Moravce, na severe a juhu sa krylo so štátnymi hranicami, zasiahlo 20 000 kilometrov štvorcových a 1,7 milióna obyvateľov

30. augusta

Nemecká 1. pancierová divízia nadránom odzbrojuje východoslovenské divízie – ich veliteľ gen. Malár je v Bratislave, pplk. Talský s dvanástimi lietadlami ujde ku Konevovi, pplk. gen. štábu Františka Urbana Nemci zatýkajú, podarí sa mu eskorte ujsť – vráti sa o deň rokov zo sovietskych väzení, minister Ingr z Londýna vyhlasuje, že partizáni a povstalecká armáda sú súčasťou česko-slovenskej armády a povyšuje J. Goliana na plukovníka – o 11. h začína vysielateľ Slobodný slovenský vysielateľ Banská Bystrica, podvečer ho Nemci bombardujú

31. augusta

Ráno sa z velenia SNP v Banskej Bystrici vytvára Veliteľstvo 1. Československej armády.

(Podľa historických prameňov pripravil jč.)

Štátne divadlo Košice je oprávnenou pýchou metropoly východu

Naozajstný chrám múzy Tália

Ján ČOMAJ – Foto: Emil SEMANCO

Je vyspelé, umelecky zrelé, komplexné a treba mu úprimne blahoželať – má práve deväťdesiat rokov. Nevzniklo len tak z rozhodnutia úradov, ale spontánne a na základe košických divadelných tradícií: študentských súborov, ktoré súperili o pozornosť miestneho publika i kočovních divadelných spoločností, ktoré sa v meste často ukazovali najmä po tom, čo v roku 1756 na mieste stredovekej radnice postavili redutu s kaviarňou a so spoločenským sálou prispôbenou na divadelné predstavenia. A najmä od čias, keď v roku 1788 tu postavili aj skutočné divadlo.

Majestátne sídlo divadelných múz v Košiciach

Súčasný chrám Tália – pompeznu budovu Štátneho divadla – slávnostne otvorili v roku 1899. To je prvé okrúhle jubileum – sto-pätnásťte výročie. Druhým jubileom je vznik dnešného Štátneho divadla, vtedy sa ešte volalo Východoslovenské národné divadlo. Prvú premiéru malo pred deväťdesiatimi rokmi – 13. septembra 1924 – veselohrou Jána Chalupku Kocúr-kovo.

Kultúra a umenie to nikdy nemali ľahké a aj vyspelý súbor košických divadelníkov bol od svojho sformovania vo finančných ťažkostiach. Za šesť rokov sa na jeho čele vystriedali štyria riaditelia, nič nepomohlo, v roku 1930 divadlo aj tak zaniklo a Košice boli sedem rokov bez profesionálnej scény. V roku 1937 to už nedalo tvorcom Slovenského národného divadla a vytvorili v Košiciach vlastnú filiálku, aspoň

ako prechodné riešenie – do roka však prišiel Viedenský verdikt, Košice obsadili Maďari a bolo po úsilí. Divadelný súbor zanikol a na scéne sa nepravidelne objavovali len hosťujúce súbory z Budapešti, prípadne z iných maďarských miest.

Po vojne sa divadlo rýchlo spamätalo a pod názvom Štátne divadlo Košice nadviazalo na svoju dobrú povesť z prvých rokov existovania. Po spoločenskej zmene v rokoch 1994 – 1998 ktosi síce vymyslel experiment na živom organizme a umelo spojil divadlá v Košiciach a Prešove, istotne kvôli úsporám, nič sa, pravdaže, neušetrilo a nelogický pokus zanikol sám od seba.

Budova Štátneho divadla v Košiciach je spojená s ešte jednou kuriozitou – tu malo svoje prvé predstavenie bratislavské Slovenské národné divadlo, ktoré vzniklo v roku 1920. V tom čase však na historickú budovu SND malo ešte najomnú zmluvu bratislavské maďarské divadlo, a tak SND svoju prvú premiéru – hru Martina Rázuša Hana – uviedlo práve na košickej scéne. SND akoby sa za to bolo odvdáčilo, keď prvým povojnovým riaditeľom ŠD Košice bol jeden zo zakladateľov moderného slovenského divadla Janko Borodáč.

NEKROLÓG

Spod švajčiarskych Álp prišla smutná správa. Dolnozemskej rodák, akademický maliar Pavel Korbel, plný tvorivých síl a sústredený na pripravovanú bratislavskú výstavu, náhle zomrel vo svojom ateliéri v Montreaux v pondelok 11. augusta.

Strata dobrého majstra

Syn slovenského učiteľa a básnika Juraja Korbeľa sa narodil sa 18. 1. 1932 v Sarvaši. V roku 1946 po rozhodnutí rodičov odišiel študovať na Slovensko. Do Želiezovci sa o rok presídlili aj jeho rodičia. Študoval v Kežmarku, Modre a na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave u prof. Jána Mudrocha. Popritom absolvoval aj nadstavbové pedagogické štúdium a po jeho ukončení do roku 1968 vyučoval estetiku, dejiny umenia a maľbu na Pedagogickej fakulte v Trnave. Zo študijnej cesty do Švajčiarska sa po okupácii Česko-Slovenska vojskami Varšavskej zmluvy domov nevrátil. Najprv vyučoval na známej výtvarnej škole Collège du Léman v Ženeve. V roku 1975 sa osamostatnil, založil súkromnú výtvarnú školu a súkromnú galériu. V emigrácii vytvoril množstvo obrazov, ktoré charakterizuje symbolizmus, expresionizmus a v ostatnom období najmä lyrický a geometrický abstrakcionizmus. Jeho diela videli návštevníci v rôznych svetových mestách, vyhral viacero súťaží a stal sa držiteľom viacerých medzinárodných ocenení – diplo-

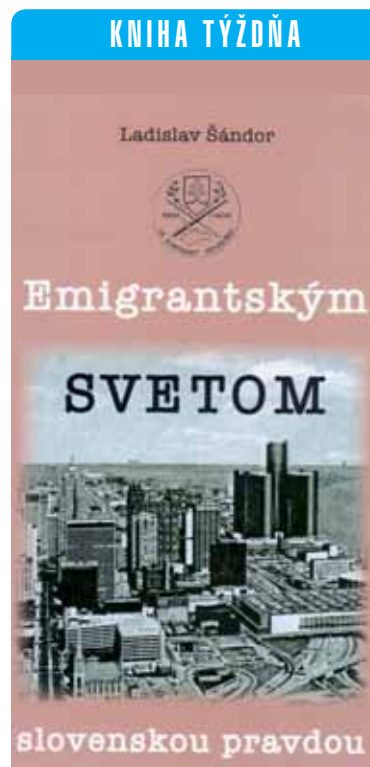
Maliar Pavel KORBEL

mov a zlatých medailí. Je medzi nimi aj Pocta ministra kultúry SR z roku 1997. Jeho životný príbeh zachytáva dokumentárny film Majster svetla a harmónie. Po roku 1989 často prichádzal na Slovensko. Najlepšie sa vždy cítil medzi rodákmi a matičiarmi v Želiezovciach. V týchto dňoch spoločne s grafikom Ivanom Schurmannom pripravoval spoločnú výstavu, ktorej sa už nedožil. Aj napriek tejto smutnej a nečakanej udalosti posmrtnú výstavu 16. septembra pre verejnosť otvorila.

Ján JANČOVIC

Nové svedectvo o slovenskom exile

Ladislav ŠÁNDOR, kniha memoárov: Emigrantským svetom – slovenskou pravdou

Do zbierky spomienok slovenských emigrantov pribudla tento rok nová publikácia. Sú to memoáre Ladislava Šándora pod názvom Emigrantským svetom – slovenskou pravdou.

Pre príslušníkov povojnového slovenského exilu bola určujúcou pozitívna skúsenosť so slovenskou štátnosťou rokov 1939 – 1945. Ladislav Šándor (1932) ju zažil síce len ako chlapec, ale sa mu hlboko vryla do vedomia. Jeho otec, ktorý bol riaditeľom jedného zo žilinských podnikov, sa pred príchodom sovietskych frontov v roku 1945, podobne ako tisíce iných Slovákov, rozhodol pre odchod do cudziny. Po trojročnom pobyte v Rakúsku sa rodina usadila vo Venezuele, kde musela v nesmierne tvrdých podmienkach začať nový život. Aj autor memoárov sa v tejto latinskoamerické krajine presadil. Patril medzi najaktívnejších budovateľov spoločného života. Stál pri založení Združenia Slovákov vo Venezuele a pri vydávaní časopisu Slovenská ozvena z Venezuely. V roku 1955 sa rodina presťahovala do USA. L. Šándor absolvoval vojenskú službu v americkom námorníctve, neskôr sa zamestnal na vyššej pozícii v automobilke General Motors. Aj v USA sa angažoval v krajskom živote. Bol členom Slovenského oslobodzovacieho výboru, Slovenskej ligy v Amerike či Svetového kongresu Slovákov. Po roku 1990 nezištne a účinne pomáhal s obnovou národného života na Slovensku, najmä s vydaním dôležitých knižných titulov slovenského exilu. Je len na škodu, že v tejto publikácii sa nezamerával na detailnejší a rozsiahlejší opis krajských aktivít a vzťahov v slovenskom exile. Z takého bohatého a dramatického, osobného života a dlhoročnej aktívnej národnej činnosti by sa dalo zostaviť viac než sedemdesiat strán textu, čo by privítali najmä historici. Naopak, enormne rozsiahla prílohová časť knihy (vyše dvesto strán) obsahuje viacero vecí, ktoré sú notoricky známe, ľahko dostupné a so životom autora priamo nesúvisia.

MEDAILÓN

Zdá sa mi, že uplynulo len pár týždňov, čo som mu chystal k osemdesiatinám čosi ako memoáre, úvahy o architektúre a katalóg projektov, kniha mala titul Architekt Svetko – a tu zisťujem, že je práve päť rokov od jeho odchodu.

Architekt celou dušou a srdcom

Keď vstupoval do remesla, zmenil architektonický prístup k sídliskám: pri štvrti Košická nepristúpil na panel, hoci bol takmer príkazom strany, riešil ho tehlou, s nádvoriami obytných blokov, so štvorprúdovou dopravnou osou a so stromoradiami okolo i v strede ulice, ešte aj po päťdesiatich rokoch sa Košičnou trasou k ďalšiemu pre-Apolo. Sídlisko na Račian-žovatky parkom a od výpätu omlietol panel, riešil výškom, dal sídlisku vybavením obytným celkom. Keď bol slavy bránil zeleň, kým mu (a jeho predchodcom) nevezíčkova torta typu pražalebo varšavského Palá-vom obdobi po roku 1968 venských architektov soľ-rýchlo zlikvidovali. So svojimi druhmi sa stiahol do podkrovia na Ventúrskej – a z jeho ateliéru vyšli hotel na Bôriku, nová budova Slovenského rozhlasu – známa obrátená pyramida, rekonštrukcia Židovne, obytné objekty v Devínskej Novej Vsi, obdivované rodinné domy v Kráľovskom údolí, na Hrebendovej, Mošovského, vo Fialkovom údolí..., dotvorenie Kysuckej galérie v Oščadnici, obytné domy Volkswagenu v Lamači, bezbariérové sociálne bývanie v Devínskej Novej Vsi... Do svojho osemdesiateho tretieho roku denne sadal za volant a viezol sa do ateliéru, ktorý staršiemu priateľovi a učiteľovi dal k dispozícii stavebný podnikateľ Ing. J. M. Už päť rokov ta nechodí. Už päť rokov, čo nás Ing. arch. Štefan Svetko, dvojnásobný laureát Ceny Dušana Jurkoviča, nositeľ Bellušovej ceny za celoživotné dielo a víťaz ankety Stavba storočia v kategórii občianskych budov navždy opustil. (jč)

Architekt Štefan SVETKO

HUMORESKA

V Spišskej Novej Vsi som sa stretol s nasledoviahodným príkladom integrácie Rómov do spoločnosti. Určite sa pod ním podpísala támojšia Regionálna kancelária Úradu splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity. Sídlí v rovnakej budove ako mestský úrad, ale za rohom. Vo vestibule mestského úradu je trafika. Sklenené dvere, ktoré oddeľujú stánek od rómskej minority, večer majorita zamkne a otvorí až ráno. Trafika tak vôbec nevzdá v noci na zlé chodníčky dobrých Cigánov, keď nemajú dohán a peniaze na pá-

lenku a do automatov. Ak sa mýlim, nech mi je odpustené. Vysvetlí mi však niekto zmysluplne, čo je pracovnou náplňou šéfy a jej šiestich bratislavských podriadených Odboru koordinácie horizontálnej priority Marginalizovanej rómskej ko-

bor, je aj na môjho koňa veľa. Keby si kolektív Mgr. Petra Poláka, PhD., prečítal, čo napísal o Rómoch spoluzakladateľ slovenskej etnografie Ján Čaplovič už v roku 1820, sám by zistil, že ako zmocnenec nezmocniteľného úradu varí z vody a postavil

Už starý etnograf Čaplovič poznal pravdu o Rómoch

munity Úradu splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity?

Mám veľkú hlavu, roky novinárskej praxe, ale na také niečo som ešte nenašiel. Úrad splnomocnenca vraj vznikol preto, aby pomohol Rómom. Ale v čom konkrétne im pomáha tento od-

si potomkinovské ciele. Čaplovič píše: „Zjedna všetko, čo sa nájde, najradšej však majú zdochnutý dobytok... Roztrhaní a polonahí sa tešia zo života a kradnú, kde čo môžu. Ešte viac však kradnú ich ženy... Sú aj také domácnosti, kde muž má sotva pätnásť a žena ani trinásť

rokov.“ Úryvky sú z článku Ethnographische Miscellen, Hesperus 1820, 23. Zmenilo sa odvtedy niečo v osadách? Trochu hej. V prvej polovici 19. storočia neblialkala tlstá cigajna z televízora: „Dajte mi byť, ja mám desať detí!“ Nie preto, že vte-

že Cigáni sú v biede pre nás. Jojkali a bedákali, že sú chorí, keď ich komunisti hnali povinne do práce. Bránili sa jej všetkými možnými a nemožnými spôsobmi. Najčastejšie kúpením si invalidity. Dnes je tiež zle, keď pracovať nemusia, ale oni by chceli, len im nikto vraj robotu nenúka. Naďalej nám hrajú divadlo a my im naletíme so slovenským súcitom. Keď sa stane o pár rokov minoritou, som zvedavý, kto bude rómsku majoritu živiť.

A keď sa Slováci pomínú na dobro, neviem, či im niekto bude vyplácať sociálne dávky. Vari Martania, lebo EÚ už vtedy tiež nebude.

Milan ZEMO

MEDAILÓN

Päsťou na slovákožrútov

V literárnom mesačníku *Orol* vyšla pred sto štyridsiatimi rokmi – v roku 1874 – najútočnejšia báseň *Ludovíta Želu s názvom Päsť proti pästi, v podtitule označená ako Poslanie slovákožrútom, v ktorej autor vyjadril odpor proti stupňujúcej sa maďarizácii a národnému šovinizmu. Táto politická báseň vyvolala záujem nielen u čitateľov, ale aj u predstaviteľov úradnej moci. Za jej uverejnenie redaktora Andreja Trúchleho-Sytnianskeho súdne stíhali...*

Autor útočnej básne *Ludovít Žello* bol pôvodom *Banskobystričan* – narodil sa v meste pod *Urpínom* pred dvesto piatimi rokmi – 7. augusta 1809, v rodine *pekárskeho majstra*, príležitostne *obchodujúceho s obilím*. Základné vzdelanie získal v rodisku. V roku 1821 sa rodina presťahovala do *Pešti*, kde sa mladý *Ludovít* dostal do *bezprostrednej blízkosti Jána Kollára*. Ten ho využíval na pomocné práce, ale inak ho vtedy neregistroval. V roku 1829 nastúpil *Žello* v *Čik-Tarči* ako *výpomocný učiteľ*. Chcel pokračovať v štúdiách, no v *Rákoš-Kerestúre* (dnes súčasť *Budapešti*) sa uvoľnilo miesto učiteľa, a tak ho prijal. V roku 1834 natrvalo zakotvil ako učiteľ v *miešanom slovensko-maďarsko-nemeckom prostredí* v *Malom Koroši* a tam 21. novembra 1873 aj zomrel.

Na *Žellovo* národné uvedenie i literárnu tvorbu mala najväčší vplyv *Sláva dcera*, ktorú dostal do daru priamo od *Jána Kollára*. Jej *slovenská tematika* podstatne poznačila i zbierku *Básne (1842)*, ktorú mu v *Pešti* pomohol vydať *Ján Kadavý*. *Zdôrazňoval* v nej *slovenskú vzájomnosť*, potrebu *vzdelávania a osvety*, lásky k *národu a jeho kultúre*.

Z jej veršov sa ozývali aj *clivé túžby za rodným Slovenskom*, *vyvolávané najmä cudzotou prostredia na Dolnej zemi*. *Onedlho po tejto zbierke sa zrodil Žellov historický epos Pád Miliducha (1862)*, ku ktorému našiel námet u *Šafárika (Slovenské starožitnosti...)*, ale jeho celkovú osnovu rozvinul sám. Táto *epická báseň sa stretla s veľkým ohlasom*. Na bojoch *polabských Slovanov demonštroval* v epose *myšlienku o potrebe jednoty medzi slovanskými národmi v duchu Kollára a Hollého*. *Pozbudený úspechom pripravil pre druhý ročník almanachu Tábor epickú skladbu Rastislav*. *Almanach však nevyšiel a Orol uverejnil z nej iba väčšie úryvky*. V básni spracoval *látku Jána Hollého o Svätoplukovi, no rozšíril ju o pôsobenie slovanského učiteľa Metoda*. *Skladbou sa autor usiloval priblížiť k štúrovskej veršovanej epike, ale jej úroveň nedosiahol*.

Pavol M. KUBIŠ
Kresba: autor

Príbeh povstalcu Františka Urbana – ako smutné svedectvo čias Namiesto povstania Ľubianka a Sibír

Ján ČOMAJ – Foto: archív redakcie

Už nie je medzi nami, zanechal však svedectvo v podobe pamäti, ktoré nedávno vyšli pod názvom *Môj osud: Dlhá cesta domov – do knižnej podoby ich spracoval publicista Ján Begela*. S niekdajším podplukovníkom generálneho štábu *Františkom Urbanom* som sa zoznámil v polovici šesťdesiatych rokov, keď ho už dávno z armády vyhodili. Pracoval ako dispečer na autobusovej stanici vo *Zvolene* a márne sa domáhal rehabilitácie.

Jeho osud som opísal vo vtedajšom denníku *Smena*. Reportáž som nazval *Človek zo Sibíri*. Prvá časť vyšla 21. augusta 1968. Druhú časť sa čitatelia nedozvedeli. Našu vlasť v tú noc zaplavili tanky a ľudia – istotne aj zo Sibíri.

■ JEDEN Z DVOCH

Vláda Č-SR, ktorá cez vojnu pôsobila na čele s prezidentom *Benešom* v *Londýne*, pozorne sledovala udalosti doma a postrehla vznik odbojových buniek na Slovensku i možnosť vojenského povstania proti *Nemecku*. Chcela byť pri tom. A tak jej emisár, dlhoročný člen vlády, pri vzniku republiky minister pre správu Slovenska *MUDr. Vavro Šrobár*, v danom čase dôchodca, pôsobiaci ako kúpeľný lekár v *Trenčianskych Tepliciach*, dostal za úlohu vyhľadávať vyšších dôstojníkov pre prípravu vojenského prevratu. Prví dvaja, ktorých si vybral, boli člen armádného štábu podplukovník *MVDr. Mikuláš Ferjenčík*, náčelník vojenskej veterinárnej správy, a podplukovník generálneho štábu *František Urban*, jeden z trojice vrchných veliteľov východoslovenskej armády – plne ozbrojených divízií v okolí *Prešova*. Velil im generál *Malár* a veliteľom štábu bol plukovník *Viliam Talský*. Urban už v roku 1943 vypracoval pre *Dr. V. Šrobára* prvý rámcový plán vojenského povstania: vhodným časom pre povstanie na Slovensku bude ústup *Nemcov* cez *karpatské priesmyky* pod silou *Červenej armády*. Ak by ich tam povstalecká slovenská armáda, posilnená o zálohy a partizánske jednotky zablokovala, dostali by sa *Nemci* medzi dva ohne. Zvyšné slovenské posádky by znemožňovali *Nemcom* prísun posíl. Tým by sa vytvoril koridor pre rýchly postup *Červenej armády* cez *Slovensko* na *Berlín*.

■ SMŔŤ PRI DVERÁCH

Priateľ už vedel, čo sa stalo. Nachystali všetko potrebné, nie viac, ako bolo treba. *Batožina* by bola na príťaž. Potom už len sedeli pod hrúškou a v debate čakali, kým sa zvečeri. Vtom sa ozval hukot lietadiel. Leteli nízko. A vzápätí séria výbuchov. *Nemci* bombardovali unikajúce skupiny slovenských vojakov a ich pravdepodobne úkryty. Výbuchy sa nebezpečne blížili. Domáci pán utekal do domu po syna a skryli sa do pivnice. Muži pokračovali v rozhovore. Chlapec s napätím počúval, čo sa vonku deje. Nevedno kedy ho zvedavosť vyhnala hore schodmi. V jednej chvíli sa ozvala ohromná detonácia, akoby bomba padla do dvora. Muži si uvedomili, že chlapca niet. Vybehli. Pri dverách, zvedavosťou pootvorených, ležal mŕtvy.

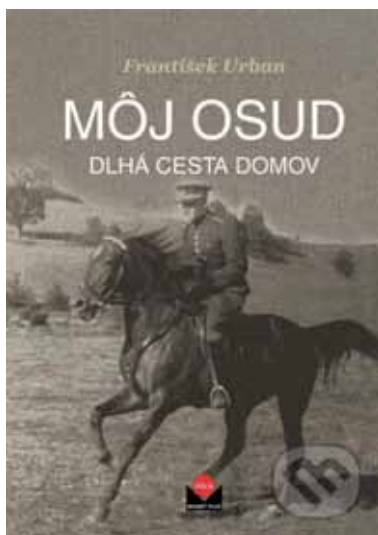
■ VŠETKO INAK

V lete 1944 začali sovietske lietadlá zhadzovať nad našim územím skupiny partizánskych bojovníkov, medzi ktorými boli aj naši vojaci a dôstojníci, čo počas ťaženia v *Rusku* prebehli k *Červenej armáde*. *Rusi* a *Ukrajnci*, zvyknutí na partizánsky boj, podceňovali úlohu armády – chceli šarapať v *nemeckom* tle a neuviedomovali si strategický význam vojenského povstania. Členovia vedenia *Vojenského ústredia SNR* – vrcholného orgánu priprav *SNP* – ich márne vyzývali k zdržanlivosti, ľudia ako *Veličko* či *Jegorov* to považovali za prejav slabosti.

Partizánske akcie vyvrcholili 27. augusta, keď partizáni poručíka *L. Kalinu* na vrútockej stanici vytiahli z medzinárodného rýchlika *nemeckú* misiu na čele s generálom *Ottom*, vracajúcu sa z *Rumunska*, a na druhý deň ráno na dvore *martinských kasární* všetkých postrieľali. To už *Nemcom* pretiekol pohár. Začali obsadzovať *Slovensko*. *Vojenské ústredie* muselo večer 29. augusta 1944 vyhlásiť povstanie – predčasne a nekoordinovane. Už nasledujúcu noc vtrhla do okolia *Prešova* *nemecká pancierová divízia* a odzbrojila najsilnejšiu časť slovenskej armády – plne ozbrojené východoslovenské divízie.

■ URBANOV ÚTEK

Ich veliteľ gen. *Malár* bol i u ministra národnej obrany *Čatloša* v *Bratislave*. Jeho zástupca plk. *Talský* spanikoval a s celou letkou – dvanástimi lietadlami – ušiel ku *Konevovi* do *Lvova*. Urbana zatkli. Bol pritom jeden *nemecký dôstojník* zo styčnej misie, ktorá pôsobila pri veliteľstve *pozemných vojsk SR* v *Banskej Bystrici*, poznali sa. Urban ho požiadal, aby mu dovolil vziať si z bytu pár vecí. *Nemec* to zariadil. Urban patrolu, ktorá ho sprevádzala, oklamal a podarilo sa mu ujsť. Usilo-

val sa dostať do blízkej dediny, kde by sa u priateľa nabíjal na dlhú cestu horami do centra povstania. Všade v okolí bola strelba. *Nemecké* hliadky naháňali našich vojakov z roztrúsených stanovíšť, ktorí sa usilovali uniknúť zajatiu – niektorí chceli k povstalcovi, niektorí domov.

Okolo poludnia sa dostal k priateľovi. Tu bolo zrazu ticho.

■ MESIACE VÝSLUCHOV

V štyroch štvorcových metroch sa dni mŕňajú pomaly, najmä ak človek nevie, prečo je tu. *Dozorca* alebo *pomocník* – väzeň, čo ráno, napoludnie a večer podajú cez okienko *komisár*, *misku* tmavej vody a *ešus* mazľavej kaše, neodpovedajú na otázky. Ich povinnosťou je dôkladne zavrieť okienko. Ubehli týždne, kým sa začal výsluch. Trval asi tri mesiace. Každý deň kráčal Urban dlhou chodbou, najprv hore schodiskom, potom hlboko dolu do veľkej siene. Stól na pódiu, ako na súde, pred ním sa človek *scvrkáva* a mení na vystrašený objekt otázok. Za stolom jeden muž, dvaja, traja, ako kedy, v uniformách i v civile. Do zbláznenia rovnaké otázky. Kedy ste sa narodili? Kde? Ako sa matka volala za slobodna? Čo robí vaša manželka? S kým ste sa stýkali v *Banskej Bystrici*? Prečo ste prišli do *Prešova*? Máte príbuzných v *Nemecku*, prečo ste dezertovali z armády, kde ste sa kontaktovali so sovietskymi dôstojníkmi, s kým a o čom ste sa rozprávali na *letisku Tri duby*, poznáte *Goliana*, čo si o ňom myslíte, čo sa na *Slovensku* hovorí o *Červenej armáde*, aká je nálada obyvateľstva, charakterizujte dôstojníkov *prešovských divízií*, boli ste na východnom fronte...? Zvykol si na *ruštinu*, naučil sa v tomto *rýchlokurze* po rusky aj odpovedať. Za vysokým stolom sa striedali *spotené tváre*, v miestnosti bolo *prekúrené*. Právý opak *cely*. *Moskovský november* sa *ruskou zimou* zahryzol do *kobiek*.

■ OSUD STEPANOV

Nebol to ľahký odchod od priateľa. *Musel* však ďalej. Človek, ktorý medzi prvými chystal povstanie, sa na ňom napokon nezúčastní...!, to nemohol pripustiť.

Po niekoľkých dňoch, keď prechádzal *liptovskou dolinou*, aby sa cez *Donovaly* dostal do *Banskej Bystrice*, postretol väčšiu skupinu *rusky* hovoriacich ľudí. *Oslovil* ich. *Mali* ten istý cieľ. *Pridal* sa k nim. *Zistil*, že mal to šťastie stretnúť *ruskú partizánsku skupinu* na čele s *plukovníkom armády*, rozhovril sa. *Netušil*, že sú to *agenti NKVD* v *Slovenskom národnom povstaní*. Tak sa ich *náčelník* *Stepanov* dozvedel všetko, čo chcel. O *Benešovi*, *Ingrovi* a ich *akomsi adlátusovi* – *lekárovi* na *dôchodku*. *Informoval* *Moskvu* a dostal *inštrukcie*.

Keď sa chcel Urban s *ruskou skupinou* pri *obci Kordíky* rozlúčiť, aby sa konečne dostal ku *Golianovi*, *Stepanov* mu oznámil, že na to teraz nie je čas. *Moskva* má preňho inú úlohu: *Dnes* v *noci* *poletí* *ponad front* do *Moskvy*, aby podal *osobné svedectvo* o tom, čo sa odohralo na *východnom Slovensku*, a prevezme *odkazy* pre *štáb SNP*. Urban nemal nijakú možnosť *nesúhlasiť*. *Nemohol* tušiť, že pre *Moskvu* človek, ktorý počúva *prikazy* z *Londýna*, je neprijateľný.

■ ZLOPOVESTNÁ ĽUBIANKA

V noci ho muži zo skupiny *plukovníka* *Stepanova* naložili na *letisku Tri duby* do *lietadla*. *Letelo* s nimi niekoľko *neznámych civilov* a *dôstojníkov*

sovietskej armády. *Front* *preleteli* *bezpečne*. Na *moskovskom letisku Urbana* podrobili *dôkladnej kontrole*. Keď mu *nahému* *prehliadali* *telesné otvory*, povedal si, *vojna* je *vojna*!

Prezval si ho *mladý poručík* a nasadil do *gazika*. *Cestou* do *centra* boli *protitankové zátaras* a *zničené predmestské dediny*. Na *obzore* už bolo *viďno* *veže chrámov*, možno aj *Kremľa*. *Urban* si s *hrôzou* *vedomoval*, ako *blízko* k *srdcu* *tejto* *veľmoci* boli *nemecké divízie*!

Celé hodiny potom jazdili po *Moskve*. *Raz* *stáli* *tam*, potom zase *inde*. *Poručík* *odbiehal*, *vraj* na *minútku*, a *vracal* sa po *hodine*. *Urban* bol z toho *nesvoj* – *nevedel* *pochopiť*, čo sa *deje*. *Netušil*, že práve *akési* *orgány* *rozhodujú* o jeho *osude*. *Okolo* *poludnia* *stáli* *pred* *pompéznu budovu*. *Prvý* *raz* *ho* *šofér* – *vojačik* – *vyzval* *vystúpiť* a *šiel* s *ním* k *veľikánskej fontáne*. S *hrdosťou*, akoby tu bol *riaditeľom*, mu *ukazoval*: *To* je *náš* *Boľšoj* *teatr* a *to* *vpravo* *metro*, *poď* *aspoň* *nakuknúť*, *aká* *krása*! *Potom* sa *však* *zháčil*, *zapálil* si *cigarety* a *Urban* si *pri fontáne* *možol* *obzerat* *len* *ľudí* *náhliacich* *sa* *okolo*: *samé* *uniformy*, *ešte* *aj* *muži*, *čo* *boli* *v* *civile*, *mali* *na* *sebe* *a* *spoň* *čosi* *z* *vojenského* *odevu*.

Konečne prišiel *poručík*. O chvíľu sa *ocitli* *pred* *nevládnym palácom*, na ktorom sa so *škriptom* *otvárala brána*. *Gazík* *doviezol* *Urbana* do *Ľubianky*.

■ DVAJA NAJVYŠŠÍ

Spoznával *hierarchiu* *vyšetrovateľov*. *Zistil*, že *hlavný* *vyšetrovateľ* sa *volá* *Vlodzimierskij*, *podriadení* ho *takto* *oslovovali*. *Nevedel* *však*, že je *to* *temná* *legenda* *Ľubianky* *tých* *čas*. Na *chodbe* sa *niekoľkokrát* *stretol* s *Berijom*, *ale* *nevidel* *mu* *do* *tváre* – *keď* *prichádzal*, *vážni* *sa* *museli* *okamžite* *obrátit* *k* *stene* *a* *stát* *tak*, *kým* *neodznegli* *jeho* *kroky*. *Nik* *nemohol* *tušiť*, že *vedúci* *zvláštneho* *oddelenia* *Ministerstva* *vnútra* *ZSSR* *Vlodzimierskij* *bude* *popravený* *22. decembra* *1953* *a* *že* *v* *ten* *istý* *deň* *popraví* *aj* „*Najvyššieho*“. *L. P. Berija*, *člen* *Predsiedníctva* *Ústredného* *výboru* *Komunistickej* *stra-*

ny *Sovietskeho* *zväzu*, *prvý* *námestník* *predsedu* *Rady* *ministrov* *ZSSR*, *minister* *vnútra*, *minister* *štátnej* *bezpečnosti*, *náčelník* *KGB* *alebo* *ak* *chcete* „*šéf* *zločineckej* *protistranickej* *činnosti* *zameranej* *na* *rozvrátenie* *sovietskej* *vlády* *pre* *záujmy* *zahraničného* *kapitálu* *a* *prejavujúcej* *sa* *v* *perfidných* *snažiacich* *sabotážach*...“ – *takto* *o* *ňom* *hovoril* *pred* *popravou* *predseda* *Rady* *ministrov* *Sovietskeho* *zväzu* *Malenkov*, *krátko* *po* *Stalinovej* *smrti*...

■ ROZSUDOK

Výsluch *pokráčoval*. *Nemecko* *kapitulovalo*. *Výsluch* *pokráčoval*. *Japonsko* *zložilo* *zbrane*. *Výsluch* *pokráčoval*. *Dva* *trikrát* *v* *týždni*. *Občas* *desať* *dni* *pokoj*. *Dostal* *pelagru* *z* *jednotvárnej* *stravy* *bez* *vitamínov*. *Výsluch* *pokráčoval*. *Previezli* *ho* *do* *stredovekej* *pevnosti*, *druhého* *Berijovho* *sídla*, *do* *príšernej* *Butyrskéj* *turmy*. *Výsluch* *pokráčoval*. *Jeden* *a* *pol* *roka*.

Potom *zasadol* *senát*. *Urban* *počúval* *krátky* *rozsudok*. *Takmer* *bez* *zvedavosti*. *Apaticky* *ako* *lev* *naučený* *na* *klietku*. *Päť* *rokov* *nútených* *prác*. *Zajtra* *ho* *preberá* *Štátna* *správa* *táborov*. *Gossudarstvennoje* *upravenije* *lagerej*. *Gulag*. *Trest* *sa* *ukladá* *za* *nedovolené* *prekročenie* *sovietskych* *hraníc*. *Proti* *rozhodnutiu* *niet* *odvolania*. *Vyšetrovacia* *väzba* *sa* *z* *výkonu* *trestu* *odráta*.

■ GULAGY

V prvom *lagri* *robil* *obuvníka*. *Zašil* *rozpadnuté* *baganče* *vážňov* *a* *zodraté* *čizmy* *dozorcov*, *v* *zime* *všetkým* *kapce*. *V* *druhom* *tábore* *plietol* *rybárske* *siete*. *V* *treťom* *robil* *vo* *fabričke* *na* *výrobu* *šachových* *figúr*. *Vo* *štvrtom* *v* *továrni* *na* *rádiá*. *Stále* *mal* *iné* *číslo*: *prišiel* *si* *ho* *musel* *na* *ľavú* *nohavicu*, *na* *blúzu* *vpredu*, *na* *blúzu* *vzadu*, *na* *kačob* *vpredu*, *na* *kačob* *vzadu* *a* *na* *čapicu*. *Nemci* *mali* *jednoduchšiu* *evidenciu* – *vypálili* *číslo* *na* *predlaktie* *raz* *a* *navždy*. *Všade* *bol* *však* *rovnaký* *budiček*: *o* *piatej* *údere* *železnu* *tyčou* *na* *kofajnicu*. *Každý* *deň* *v* *zásade* *rovnaký* *ako* *jeden* *deň* *Ivana* *Denisoviča*.

Päť *rokov* *po* *priliete* *do* *Moskvy*, *presne* *na* *deň*, *zavolali* *Urbana* *do* *štábného* *baraku*.

– *Zbafte* *sa*. *Vyfasujte* *nový* *kačob*, *baganče* *a* *čapicu*. *Strážnik* *pôjde* *s* *vami*.

Pochopil, *že* *ide* *domov*.

Staničná *čakareň*. *Fučalo* *do* *nej* *z* *každjej* *strany*, *a* *predsa* *sa* *mu* *zda* *la* *útluná* *a* *milá*. *Bol* *na* *slobode*. *Mohol* *si* *pospať*, *kým* *vlak* *nepride*. *Čo* *je* *asi* *doma*? *Listy* *pišať* *nesmel*, *nijaký* *list* *za* *tie* *roky* *nedostal*. *O* *svete* *za* *múrmí* *väznic* *a* *ostnatými* *plotmi* *táborov* *ne* *mal* *predstavu*. *Strážnik*, *či* *vlastne* *už* *len* *sprievodca* *driemal* *v* *opačnom* *kúte*. *Vedel*, *čo* *ich* *čaká*, *so* *sebou* *mal* *vreko* *jediva*. *Na* *piaty* *deň* *prišiel* *vlak*.

Rýchlo *zistil*, *že* *vlak* *nejde* *na* *západ*. *Kemerovo*. *Tomsk*. *Krasnojarsk*. *Potom* *na* *sever*. *Angara*. *Mirnoje*. *Cestovali* *tridsaťdva* *dni*, *kým* *došli* *na* *breh* *Jeniseja*.

– *Urban*, *ste* *slobodný*, – *povedal* *mu* *sprievodca*. – *Tu* *budete* *žiť*.

O *ďalšie* *štyri* *roky* *pristal* *na* *Jeniseji* *pod* *barakom* *vyhnacov* *hydroplán*.

– *Urban*, *pojechali*, – *povedal* *neznámy* *dôstojník*. – *Domoj!*

■ NÁVRAT

Až *doma* *sa* *Urban* *dozvedel*, *ako* *manželka* *a* *okolie* *zaňho* *po* *celý* *čas* *bojovali*. *Na* *vyšokých* *úradoch*, *na* *sovietskom* *veľvyslanectve*, *u* *ministra* *Clementisa*. *Nakoniec* *až* *tomu* *sa* *podarilo* *zrušiť* *Urbanovo* *vyhnanstvo*. *Než* *sa* *tak* *stalo*, *sám* *odvšol*.

Keď *sa* *Urban* *po* *dvoch* *týždňoch* *pozviechal*, *uvedomil* *si*, *že* *je* *vojak* *a* *že* *sa* *má* *hlásiť* *svojmu* *veliteľstvu*, *teda* *ministerstvu* *národnej* *obrany*, *ja*, *podplukovník* *generálneho* *štábu* *František* *Urban* *som* <

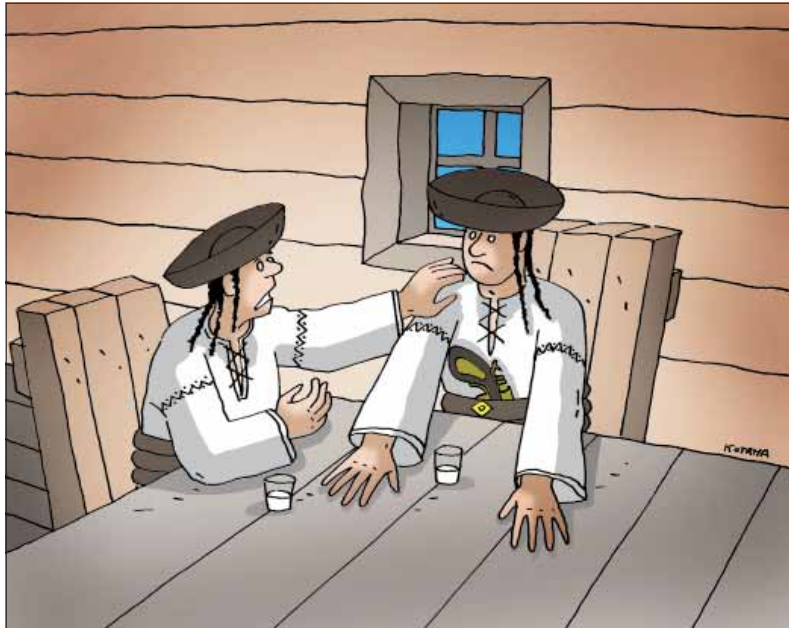
Budovanie štátu a národných tradícií je sústavný každodenný proces

Čierne diery v národnej pamäti

Drahošlav MACHALA – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

JUDr. Vladimír CLEMENTIS: Tradícia je putom životaschopných.

Každé národné spoločenstvo má schopnosť uchovávať si vo vlastnej pamäti skutky, udalosti a činy osobností, ktoré vedú inšpiratívne podnecovať správanie aj konanie, v širšom slova zmysle – život ľudí tohto spoločenstva. V tomto ohľade má jedinečné postavenie aj poslanie Matica slovenská ako jednota milovníkov národa a života slovenského.

– JANOŠÍK, BLIŽI SA NEODVRATNÝ ROZPAD NAŠEJ DRUŽINY!...
JE NÁS DVANÁST A KAŽDÝ SME V INEJ POLITICKEJ STRANE...

Pestovanie štátnych a národných tradícií je úloha, ktorá nestráca aktuálnosť ani v 21. storočí. Pôsobí ako stála výzva, že sa chceme so skutkami svojich predkov stále merať a máme zámer ich aj prekonávať, prichádzať s novými odvážnymi tvorivými nápadmi a s projektmi, ktoré v celkom novej forme ponúkame našim nástupcom – slovenskej mládeži. Práve slovenská mládež je dnes doslova zahltená prijímaním elektronických informácií a je dôležité, aby si z ich obrovských a neraz aj protirečivých zdrojov vedela primerane kriticky vyberať tie podstatné a skutočné hodnoty, ktoré sú dôležité pre budovanie jej vlastného osobnostného sebavedomia, no najmä pre kvalitné rozhodovanie sa v živote.

■ NOSNÉ PILIERE

Pri uchovávaní pamäti a pri odovzdávaní poznania mladším musí Matica slovenská vykročiť smerom, ktorý si pýta kooperáciu, úzku spoluprácu osobitne so Združením miest a obcí Slovenska (ZMOS), ale aj so Spolkom slovenských spisovateľov či s Asociáciou organizácií spisovateľov Slovenska. Tieto združenia a spolky sa usilujú práve o ten istý cieľ – ukotvovať a rozvíjať štátne a národné tradície aj v týchto moderných časoch.

Pri rozvíjaní národných tradícií má osobitné miesto národná kultúra, ktorú tvoria tri vrstvy. Po prvé: je to reč, materinský jazyk, slovenčina ako náš spoločný svet významov. Po druhé: je to naša slovenská vlasť, náš domov ako náš spoločný priestor, v ktorom od piateho storočia už pätnásť storočí spoločne žijeme. Po tretie: je to história Slovenska, teda naše spoločne prežité slovenské osudy i spoločné historické vedomie o sebe samých.

Ak sa naučíme pestovať úctu a vzťah slovenskej mládeže k týmto nosným pilierom národného sebavedomia, na ktorých stojí slovenská kultúra, potom nielen pretrváme. Lebo kultúra má zázračnú schopnosť mravnej obnovy aj mravného obcovania v spoločenstve. Pestovanie národných tradícií je výsostne každodenná povinnosť nás Slovákov voči sebe samým, lebo sa tak zvyšuje naše vedomie sebaúcty, že dlhé storočia patríme v Európe k starobylým kultúrnym národom. A je to výsostná povinnosť štátnych inštitúcií, ktoré sme si v priebehu rokov stvorili na to, aby sa zmysel kontinuity národného života a národných tradícií nielen uchovával, ale i rozvíjal.

Každý, kto sa zasadzoval a bezprostredne podieľal na spoluzakladaní nášho štátu v rokoch 1990 – 1992, sa znepokojene pýta, ako sa vláda našej vlasti stará o takú dôležitú vec, ako je budovanie štátnych, národných a občianskych tradícií? O tejto dôležitej téme za celý rok nepočul jedinú diskusiu, nikto sa o pestovanie hodnôt, ktoré spevňujú vzťah slovenskej mládeže k vlastnému štátu, nijakovsky nestará.

■ BUDOVANIE TRADÍCIÍ

Pozrime sa, ako štátne a národné tradície budujú veľké národy a veľké štáty. S obdivom aj s pokornou úctou pripravili Francúzi oslavy sedemdesiateho výročia vylodenia spojencov 6. júna 1944 v Normandii. Využili túto oslavu na podporu budovania francúzskeho sebavedomia i na rozvíjanie dobrých susedských vzťahov a novej európskej kultúry spolupráce. S rovnakým obdivom mi môj syn Lukáš rozprával o tom, ako si Francúzsko spojilo dva sviatky: Deň nezávislosti 14. júla a storočnicu pripomienky prvej svetovej vojny. Povedal mi, že Paríž bol doslova „vyvlajkovaný“ štátnymi zástavami s francúzskou trikolórou. Viseli nielen na Champs Elysée, nielen na štátnych budovách, ale mali ich vyvesené aj jednotlivci, hrdí francúzski občania, ktorí aj takto chceli vyjadriť svoju súňaležitosť s francúzskym národom. Vo Francúzsku je úcta k štátnej vlajke aj k zástave súčasťou občianskej kultúry. Stačí, aby ste sa priblížili k Radnici nielen v Paríži, ale i v akomkoľvek malom mestečku a dominantu obce zbadáte podľa veľkej dominantnej štátnej francúzskej vlajky. Vlajky sú všade, kde majú byť.

A skúsme nazrieť do kuchyne k sebe – na Slovensko. Už prvý dojem pred vchodom na obecný alebo mestský úrad vás zarazí aj odradí. Vrávi sa, že prvý dojem prezradí, aký je starosta či primátor gazda. Slovenské štátne vlajky aj zástavy naši štátni predstavitelia nevedia používať. Nepoznajú rozdiel medzi vešaním vlajky a zástavy, ktorá je na rahne. Tam často nesedí postupnosť pruhov slovenskej trikolóry: biela – modrá – červená, lebo vieter zástavu na rahne prevracia, kமாše s ňou, keďže jej upevnenie je nedostojné a neprofesionálne. Vlajky na slovenských obecných úradoch sú často pokrčené, stočené, roztrhané, vyblednuté, zničené... Vzťah k slovenským štátnym symbolom po štvrtstoročí existencie nezávislého štátu je takmer vo všeobecnosti tragicky nebanálny, neúctivý až na výnimku niektorých športových podujatí

ignorantský. Ministerstvo vnútra SR by malo vydať inovovanú vyhlášku o tom, ako sa správať k štátnym symbolom, a s osobitným dôrazom na jej bezpodmienečné zachovávanie na juhu Slovenska, kde niektorí nominanti Mostu – Híd a SMK prejavujú vysokú mieru horlivosti k štátnym symbolom susednej Maďarskej republiky a nevenujú nijakú úctu symbolom vlastného štátu – Slovenskej republiky. To je skrátka nepripustné!

■ ÚCTA K HRDINOM

Zodpovie niekto kompetentný na tieto námety? Ministerstvo vnútra SR má v náplni práce aj starostlivosť o vojenské hroby padlých hrdinov v prvej a v druhej svetovej vojne. Je prospešné, že sa zdvihla vlna dobrovoľníkov, ktorí sami, osobitne na východnom Slovensku, opravili a skultivovali hroby padlých v prvej svetovej vojne. Lenže dobrovoľníci nemôžu nahrádzať povinnosti štátu. Nevidno totiž nijakú ucelenú koncepciu starostlivosti o hroby slovenských vojakov, nebadáť, že by verejnoprávne médiá, osobitne RTVS, prichádzali s nejakými podnetmi, aby sa starostlivosť o hroby predkov stala súčasťou nášho prístupu. Starostlivosť o hroby hrdinov nie je jednorazová záležitosť, to musí byť dlhodobý, stály a systematický proces.

Osobitné povinnosti tu má aj Ministerstvo obrany SR. Ono by malo v úzkej spolupráci s Klubom generálov SR budovať a starať sa o štátne a národné tradície. Kto je trebárs zodpovedný za starostlivosť o hrob generála Otta Smika? Pri jeho prevoze z Veľkej Británie sme sa zaviazali britskej vláde, že sa o hrob tohto Slováka, pritom britského vojaka, budeme príkladne starať. Chodte sa pozrieť na Smikov a Ambrušov hrob na cintoríne v Slávičom údolí. Mramor zaprášený, kvety nevydarené, zlaté písmo sa pomaly lípe... Predsa existuje letecká základňa na Sliachi, ktorá nesie meno generála Otta Smika, a tá by sa mala starať o údržbu jeho hrobu aj o údržbu jeho busty na Podjavorinskej ulici v Bratislave. Rovnako by sa Letecká základňa generála Jána Ambruša z Prešova mala starať o generálov hrob v Slávičom údolí.

■ NÁRODNÝ CINTORÍN

K pestovaniu úcty patrí aj konečné vyriešenie starostlivosti o Národný cintorín v Martine. Je to národná kultúrna pamiatka, tak by konečne malo mesto Martin tento vzácny priestor ohradiť a zabezpečiť, aby sa po ňom nemohli potulovať mladí vandali. Ak už zďalekej Južnej Ameriky prevezieme telá Jozefa Čigera Hronského alebo z USA telo Milana Hodžu, je našou psou povinnosťou postarať sa o to, aby bol Národný cintorín bezpečný a udržiavaný. Aj monitorovaný kamerovým systémom! Kedy mesto Martin ohradí a zabezpečí Národný cintorín? Čím sa chce primátor Hrnčiar ukázať pred volbami? Sieťou sladkých rečí?

A celkom na záver: Pripomienku storočnice prvej svetovej vojny sme, samozrejme, ako inak, po slovensky zapali aj prespali. Pred nami je sedemdesiate výročie SNP. Preto máme príležitosť na malý, ale pritom veľký opravák! Je to príležitosť osobitne pre Ministerstvo obrany SR, aby sme si 19. septembra 2014 v Bratislave pri Pamätníku štúrovcov, lebo práve od nich sa začína nová moderná tradícia slovenskej armády, pripomenuli storočnicu prvej svetovej vojny, osobitne však zástoj a úlohu slovenských legionárov a 7. tatranského legionárskeho pluku. Lebo ako napísal veľký Ľudovít Štúr: „Kto sa sám opúšťa, býva opustený.“

GLOSA

Na Blízkom východe sa stále bojuje, čo tu vlastne predstavuje permanentný stav. Tentoraz sú však výsledky bojov oveľa krutejšie než inokedy. Dôvod nie je jednoduchý – predstavuje totiž prapodstatu ľudskej filozofie: Koho uznať za človeka a koho nie. V súvislosti s bojmi medzi Palestínčanmi a Izraelom sa málo zdôrazňuje tunajšia problematika človečenstva.

Rasová nenávisť a jej čerstvé hroby

Izraelčania Palestínčanov nepovažujú za ľudí a rovnako tak ani Palestínčania Izraelčanov. Preto u nich pretrvávajú myšlienky o vymazaní židovského štátu z povrchu sveta. Izrael zas všemožne bráni Palestínčanom vyhlásiť ich vlastný štát. Boli tomu blízko za účinkovania Jásifa Arafata, ale zákerná ruka židovského atentátnika ukončila život vtedajšieho izraelského premiéra Jicchaka Rabina. Predseda Organizácie pre oslobodenie Palestíny získal Nobelovu cenu za mier spolu s izraelským ministrom zahraničia Šimonom Peresom a izraelským premiérom Jicchakom Rabinom v roku 1994. Všetci traja politici ju dostali za snahu dohodnúť mier medzi Izraelom a Palestínou na viacerých stretnutiach, ktoré sa konali v Oslo. Kým kritici nazývali Arafata nehanebným teroristom, ktorý podporoval násilie, jeho stúpenci porovnávali palestínskeho vodcu s Nelsonom Mandelom. Minulé vedenie Juhoafrickej republiky tiež svojich černošských obyvateľov nepokladalo za ľudí, krajina viedla politiku apartheidu. Černošský vodca Nelson Mandela trpel desaťročia v juhoafrických žalároch. A predsa svetová mienka prinútila beloškú vládu krajiny apartheid zrušiť a všetkých občanov zrovnoprávať. Podstatnú úlohu pritom hrali Spojené štáty americké a dokonca aj Medzinárodný olympijský výbor.

Spojené štáty však majú k blízko-východnej problematike svoj špecifický, vopred určený postoj. Súčasný premiér Izraela Benjamin Netanjahu nijako neľutuje vysoké straty Palestínčanov. Za obeť izraelských útokov už prišlo vyše tisícovsto palestínskych civilov, vrátane množstva detí. Izrael útočí na školy, nemocnice a ďalšie verejné objekty. Netanjahu s úsmevom kvituje úspešnosť svojej politiky a jeho heslom je – Palestínčania používajú ľudské štíty na ochranu rakiet, my používame rakety na ochranu ľudí. Židovské straty sa rátajú na desiatky a ide vždy výlučne o vojakov. Niet v tom štipky humanity, ľudskej spolupatričnosti, solidárnosti. A hnev tak zaslepuje oči aj palestínskym bojovníkom, keď bezvýsledne bojujú proti vyspelej izraelskej technike. Židovské obyvateľstvo s masakrami Palestínčanov súhlasí, a tak východiska na obzore niet. Izraelský premiér nie je ochotný ani sadnúť si s druhou stranou za spoločný rokovací stôl. Keď v Kambodži vyčíňali Červení Khméri, za obeť im padli dva milióny Kambodžanov. Svet sa len prizeral, až sa iniciatívy ujal Vietnam. Tlak svetovej mienky na politiku Izraela silnie. Ale prognóza znie, že židovskí jastrabi sa musia vyzúriť. Izrael sa verne drží svojej politiky, ale sympatie vo svete stráca. Sám ustanovil titul Spravodlivý medzi národmi. Patrí tam aj on?

Peter JANOŠÍK

BESEDNICA

Energetické stmievanie

Nateraz sa všade hovorí a píše o jablkách, údeninách či o nejakých nejasných kompenzáciách za dosah obchodnej vojny medzi USA a Európskou úniou na jednej strane a Ruskou federáciou na druhej strane. Slovensko však bude čeliť, a to už čoskoro, vážnejšiemu problému. A nielen pre Slovensko vážnemu. Budúcnosť jadrovej energetiky u nás totiž pozorne monitorujú a modelujú najmä v Rakúsku.

Citliví sú aj v Česku a v Nemecku. Z ekonomicko-historického pohľadu to nie je tak dávno, čo sa uvažovalo o vážnom investovi do nášho jadrového priemyslu práve z prostredia Ruskej federácie. Konkrétne, mal to byť Rosatom. Je nanajvýš smutné, že to, čo sa odohrá v najbližších mesiacoch, odohrá sa to u nás a bude to o nás – bude tak trochu v „mníchovskom“ duchu – bez nás. Slovenské elektrárne majú slovo slovenské už iba v názve. Vlastní ich taliansky Enel. A ten je v podstate bezvýhradne poslušný Bruselu. Veď z ekonomických dôvodov si nikto v Európe ani nič iné dovoliť nesmie. Centrála Európskej únie sa po zavedení obchodných sankcií voči Moskve obáva akéhokoľvek tamojšieho, hoci i len možného vplyvu v niektorom z jej členských štátov. U nás ide konkrétne – o nás. Ruská štátna firma tak s pravdepodobnosťou rovnajúcou sa istote nekúpi majoritu v Slovenských elektrárnach. Talian-

sky Enel ako terajší vlastní elektrárni údajne dostal nepriamy pokyn vylúčiť Rosatom z hry, aby zabránil tlaku Európskej únie v súvislosti s ruským konfliktom. Rosatom so slovenskou vládou diskutoval aj o možnosti stavať inú jadrovú elektrárňu, ale nepochodil. Robert Fico odmietol jeho požiadavku, aby štát garantoval cenu, za ktorú od novej jadrovej elektrárne odoberie energiu. Rosatom tiež oznámil, že s Enelom o kúpe podieľu v slovenskom producentovi elektriny, ktorý prevádzkuje aj jadrové bloky v Mochovciach a Jaslovských Bohuniciach, ani nerokoval. Enel si nedávno zbral takmer miliardový úver od ruskej bankovej skupiny Sberbank, ktorú tiež kontroluje ruský štát. A paradoxne, tá je na zozname sankcionovaných bánk zo strany Európskej únie. A hneď je v našej energetike trochu viac svetla. Žiaľ, nie povzbudivého.

(ib)

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Načo Matica?

Tí, ktorí nemajú ani tušenie, čo Matica v skutočnosti robí, zvyknú sa pýtať: Načo nám je? Nuž na to, aby organizovala týždeň čo týždeň stovky akcií po celom Slovensku, len ako príklad: Martinské slávnosti, Hontianska paráda v Hrušove, Prečo mám rád slovenčinu v Nových Zámkoch, Šaliany Matka, Kráľove Šahy, Slovesná jar, Cena Slovenského učeného tovarišstva v Trnave, Pro Slaviv v Žiline, Heligonkari v Kojšove, Národná púť na Devíne, študentský muzikál v Komárne, akcie často organizované spolu s obcami, stávanie búst a pamätníkov po celom Slovensku atď. Pripomínanie si udalostí a osobností je totiž najlepšou výchovou k vlastenectvu mladých. V súlade so zákonom plní Matica aj také úlohy, ktoré neplní nijaká iná štátna ani neštátna organizácia. Po prvé: Je jedinou ustanovizňou zjednocujúcou všetkých občanov SR v záujme vlastenectva a udržiavania tradícií všetkého druhu (v súčasnosti má tridsaťtisíc individuálnych členov, štyridsaťosem zakladajúcich a niekoľko desiatok kolektívnych členov). Po druhé: Má nezastupiteľnú starostlivosť o kultúru Slovákov na území, kde sú v menšine, a je určitou protiváhou napríklad Cse-madoku, prípadne iných menšinových spolok podporovaných zo štátneho rozpočtu, o ktorých potrebe sa nediskutuje. Po tretie: Spolupracuje so Slováckmi v zahraničí popri Úrade pre Slovákov žijúcich v zahraničí – spoločne sme napríklad postavili súsošie sv. Cyrila a Metoda v maďarskom Zalaváre, ktoré sa stalo akýmijsi pútnickým miestom Slovákov v Maďarsku. Po štvrté: Udalosťi vo svete nás vedú k založeniu záujmového odboru Slovenská vzájomnosť. Po piate: Plníme úlohy vyplývajúce z Medzinárodného dohovoru na ochranu nemotného kultúrneho dedičstva (UNESCO z roku 2003), ako to robia organizácie podobného typu na západe i na juhu od našich hraníc pod rôznymi menami, a to s plnou alebo s čiastočnou podporou štátu. Aké by bolo Slovensko bez Matice?

Mladá Matica v Nových Zámkoch

Jeden jarný piatkový večer sa zišli vekovo najstarší členovia folklórneho súboru Matičiarik v klubovni Miestneho odboru MS a rozhodli sa založiť Mladú Maticu.

Na akciách organizovaných MO MS sa už dávno zúčastňujú, takže osobnosť A. Bernoláka a história mesta sú im dobre známe. Na 17. jún pripravovali Vaternu zvrchovanosti a zase sa zdalo, že ju prekazí silný dážď, ale aj táto akcia sa skončila úspešne. Po nezabudnuteľných zážitkoch z vlaňajšieho leta sami prišli s iniciatívou aktívne sa zúčastniť na Hontianskej paráde. Na začiatku septembra ich čaká súťaž vo varení leča a úprava okolia okolo budovy MO MS Nových Zámkoch, v októbri zasa úprava hrobu prvého slovenského školského inšpektora J. Kurinca. Je to málo či veľa? Myslím si, že môžu byť vzorom pre mnohých dospelých.

Júlia VARGOVÁ

Matičný festival ľudová pieseň mládeže má za sebou desať ročníkov Súťažili speváci z pol stovky škôl

Text a foto: František MRVA

Počas Dní mesta Košice sa uskutočnil už desiaty ročník krajského matičného festivalu Ľudová pieseň košickej mládeže. Hlavnými usporiadateľmi tejto ľudovej parády boli Matica slovenská, zastúpená MO MS v Košiciach-Myslave, mesto Košice, Základná škola Jasov a Evanjelické gymnázium J. A. Komenského v Košiciach, na pôde ktorého sa festival uskutočnil.

Do súťaže sa prihlásilo vyše sedemdesiat účinkujúcich z takmer päťdesiatich škôl a čo zvlášť potešilo, bola skutočnosť, že väčšina z nich vystupovala v nádherných východoslovenských krojoch. Porota na čele s Mgr. Alenkou Csajkovou, ktorá je tiež šéfdirigentkou v Európe známeho speváckeho zboru

Chorus Comenianus z Evanjelického gymnázia J. A. Komenského v Košiciach, to mala pri rozhodovaní veľmi ťažké, lebo tento rok boli vystupujúci speváci na vysokej úrovni a neľahko bolo vyberať najlepších.

V kategórii dievčat zo základných škôl 1. miesto získali dve žiačky zo zá-

kladnej školy na Čordákovej ulici Michaela Komárová a Viktória Pirniková. V kategórii dievčat zo stredných škôl a z gymnázií porota tiež udelila dve prvé miesta. Získali ich Mária Marcinková z Evanjelického gymnázia J. A. Komenského a Dominika Mináriková z Katolíckej strednej pedagogickej školy sv. Cyrila a Metoda.

V kategórii stredoškôlok si víťazstvo odniesol Martin Nagy, študent Konzervatória na Exnárovej ulici. Víťazov odmenili hodnotnými knižnými publikáciami z Vydavateľstva Matice slovenskej a farebnými diplomami, ktoré do súťaže venovalo Ministerstvo, vedy, výskumu a športu SR, primátor mesta Košice, riaditeľstvo Základnej školy Jasov a zakladateľ festivalu František Mrva. Poďakovanie patrí aj vedeniu Evanjelického gymnázia na čele s riaditeľom Ing. Jozefom Krištanom, ktoré zabezpečilo logistiku celej tejto ľudovej speváckej parády na vysokej spoločenskej úrovni. O prestíži a vážnosti podujatia svedčí účasť dvoch televízií – STV a TV Región, ktoré odvysielali z tejto matičnej akcie vo svojich spravodajských reláciách zaujímavé reportáže.

Vyhlásenie Kongresu slovenskej inteligencie (KSI)

Proti stupňovaniu násilia na Ukrajine

Na dome Andreja Segnera na Michalskej ulici v Bratislave je napísané: Virtute parata durans, teda: Čo vznikne z odvahy – pretrvá! My členovia Kongresu slovenskej inteligencie, ktorý vznikol 30. mája 1992 na Donovaloch, odmietame vidieť súčasný svet s krvou podliatymi očami. V tradíciách prvého Kongresu slovenských spisovateľov z roku 1936, ktorý dostal prídomek antifašistický front proti nacizmu, vyjadrujeme svoj ostrý PROTEST proti tomu, čo sa dnes deje na Ukrajine, proti ostreľovaniu Donecka a Luhanska, kde ukrajinská armáda vedome vraždí vlastné obyvateľstvo, navyše Slovania Slovanov! Odsudzujeme verejne spôsoby aj metódy (česť výnimkám!), ako slovenské oficiálne aj súk-

romné médiá živia vojnové štváčstvo a neobjektívne informujú o dianí na východe Ukrajiny! Tento protest píšeme pri stom výročí od vzniku prvej svetovej vojny, v ktorej padli stovky slovenských pradedov a dedov! Píšeme ho v deň výročia okupácie z roku 1968.

Spoločne s ĽUDOVITOM ŠTÚROM vyznávame: „Otvorte svoje dlho stiesnené srdcia, Slovania. Prázdna je národná samolúboň, ktorá v sebe neskrýva nič hlbšie. Ide napokon o ľudstvo, ktorého členmi sme spoločne s ostatnými národmi.“ A k tomuto výroku veľkého Slováka a Slovana, ktorý bude mať v roku 2015 dvojsté výročie narodenia, pridávame slová amerického antifašistu ERNESTA HEMINGWAYA, ktorý si do záhlavia románu

Komu zvonila do hrobu vpísal slová Johna Donna zo 16. storočia: „Nikto nie je ostrovom samým pre seba; každý je kusom pevniny... ak more odmyje hruď, Európa sa zmenší... smrť každého človeka ma umenší, lebo som súčasťou človečenstva; A preto sa nikdy nepýtaj, komu zvonila do hrobu; ZVONIA TEBE!“ Ako členovia Kongresu slovenskej inteligencie máme dostatok statočnosti zdvihnúť hlas PROTESTU, aby sa zobudilo svedomie zla-hostajnej Európy!

V Bratislave 21. augusta 2014
Kongres slovenskej inteligencie (KSI)
Drahošlav MACHALA,
prvý hovorca KSI,
Peter ŠTRELINGER,
hovorca KSI

Divadelný odbor MS pripravil tvorivú dielňu pre režisérovo a hercov Stretnutie s divadelnými múzami

Divadelný odbor Matice slovenskej patrí medzi jej početnejšie záujmové odbory. V súčasnosti združuje dvadsaťjeden divadelných súborov z celého Slovenska a má vyše tristočlennú základňu. Nadväzuje tak na činnosť Ústredia slovenských ochotníckych divadiel (ÚSOD), ktoré fungovalo v prvej polovici minulého storočia a venovalo sa teoretickej i praktickej strán-

ke prípravy divadelných ochotníkov. Keďže aj v tejto oblasti sú dôležitým stimulom financie, a tých je nedostatok, má to neblahý dosah na kedy si prosperujúcu záujmovú sféru. Matica slovenská však v rámci svojich možností tieto aktivity podporuje. Aj vďaka jej ústretovosti sa mohla koncom júla uskutočniť v malebnom prostredí Demänovskej doliny v podhorskej dedinke Pavčina Lehota druhá tvorivá dielňa pre režisérovo a hercov.

V penzióne Jasná privítal deväťnástich frekventantov z celého Slovenska zanieteny divadelník Stanislav Kaľavský. Z obce Lúky (okr. Púchov) prišli dve divadelníčky, z Trenčianskych Stankoviec traja adepti, z Lučence štyria, z Rimavskej Soboty piati,

z Tisovca a Revúcej po jednom. Hercuk dielňu viedla Jana Szendreiiová, študentka 5. ročníka herectva Akadémie umenia v Banskej Bystrici. Dielňu režijnej tvorby mala na starosti Dana Turanská, doktorandka Katedry dramaturgie, réžie a teatrologie v Banskej Bystrici. Najviac účastníkov sa prihlásilo do hereckej dielne, traja do režisérskych. Času bolo málo, ako to nazvala jedna zo školiteliek bol to „rychlorkurz“. Treba však vyzdvihnúť, že všetci zúčastnení nestáli na javisku po prvý raz, bolo medzi nimi aj veľa skúsených ochotníkov a najmä bola tu veľká snaha niečo sa naučiť, posunúť svoje vedomosti a znalosti o niečo dopredu. Herci sa zamerali na krátke etudy, postavené na jednoduchom dejí a jednoduchých vete. Režisérska di-

elňa bola o čosi skromnejšia, prihlásili sa do nej len tri odvážne divadelníčky. Ako sa však vyjadrila D. Turanská: „Všetci sa veľmi usilovali, aby sa mohli v závere školenia prezentovať v tom najlepšom svetle.“

Na záver všetci frekventanti ukázali, čo sa naučili a čo v nich drieme.

Po absolvovaní školenia všetci účastníci získali certifikáty podpísané predsedom Divadelného odboru MS Mgr. Mariánom Lackom aj jednotlivými školiteľmi. Tak ako po iné roky aj teraz sa na záver účastníkom s krátkou vtipnou scénkou predstavili členovia Matičnej divadelnej ochotníckej scény Peter Vrlík (tajomník DO MS) a Ján Richter. Všetci odchádzali z tohto podujatia nanajvyš spokojní. Divadelný odbor MS sa aj takouto formou stará o svojich členov a rozširuje ich vzdelanostný a umelecký rast, ktorý je taký potrebný pre ich prácu na doskách, ktoré znamenajú svet.

(psv)

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupca šéfredaktora Emil SEMANCO. Sídlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535, 40 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Tel: 02/ 52 96 57 52. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535. Tlač Ultra print, Bratislava. Rozširuje PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián TKÁČ, Marián GEŠPER, Peter CABADAJ Ján ČO-MAJ, Ján JANKOVIČ, Jaroslav CHOVANEC, Drahošlav MACHALA. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranicna.tlac@spolposta.sk. Ročné predplatné 26 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografií e nevraciam. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.

PRIPOMÍNAME SI

30. augusta
– v roku 1944 začal vysielať rozhlasový orgán SNP Slobodný slovenský vysielač Banská Bystrica, jeho hlásateľom sa stal v priebehu najbližších dní veľmi populárny profesor priemyslovky Ladislav Sára; rozhlas sa vtedy prvý raz stal mobilizujúcim a integrujúcim centrom národa (druhýkrát pri okupácii v roku 1968); sedemdesiate výročie

– pred päťdesiatimi piatimi rokmi (1959) vznikla v Argentíne Zahraničná Matica slovenská, jej prvým predsedom sa stal Jozef Ciger Hronský

31. augusta
– londýnska exilová vláda Č-SR vyhlásila povstalecké jednotky na Slovensku za 1. česko-slovenskú armádu

– pred piatimi rokmi začala vysielať televízna stanica Doma

1. septembra
– Deň Ústavy SR: v roku 1992 Národná rada SR schválila ústavu ako najvyšší zákon samostatného štátu, proti ústave hlasovali poslanci KDH, maďarskí poslanci opovrživlo opustili rokovaciu sálu

– v roku 1949 vznikla Slovenská filharmónia, prvými dirigentmi boli Václav Talich a Ľubomír Rajter, jej súčasťou sa postupne stali Slovenský filharmonický zbor, Slovenský komorný orchester a Slovenské kvarteto; šesťdesiate piate výročie

– pred štyridsiatimi rokmi prvýkrát vzniklo v Trnave profesionálne divadlo (1974)

2. septembra
– na povstalecký vysielač v Banskej Bystrici zhodilo nemecké letectvo v roku 1944 štyridsaťosem bômb, vysielačiem však pokračovalo náhradným vysielačom, len menej výkonným

3. septembra
– pred deväťdesiatimi rokmi (v roku 1924) sa prvýkrát bežal Košický maratón

– nemecké letectvo v roku 1944 podniklo útok na povstalecké letisko Tri duby (dnes medzinárodné letisko Sliac), zničilo päť lietadiel, zahynulo tridsaťpäť slovenských pilotov, mechanikov a pracovníkov personálu letiska

– desať rokov od tragédie v oseckom Beslane, keď pri chaotickom zásahu ruskej polície proti moslimským teroristom zahynulo tristošesť ľudí, prevažne deti

4. septembra
– deväťdesiatpäť rokov, čo sa v Bratislave narodil legendárny huslista Eugen Farkaš, primáš chýrneho ľudového orchestra Slovenského rozhlasu (1919 – 1974)

– slovenský filmový režisér Juraj Herz oslávi osemdesiatku

5. septembra
– pred dvesto osemdesiatimi piatimi rokmi (1729) vyhorelo celé mesto Skalica, akoby zázrakom sa zachránilo niekoľko domov

– toho istého dňa sa vzbúрили občania Myjavy a vyhnanili stoličných úradníkov a patrolu, ktorá prišla zatknúť evanjelického kňaza Daniela Krmana – za údajné podnecovanie k vzbure ho odsúdili na doživotie

– pred sedemdesiatimi rokmi velenie povstaleckej armády vyhlásilo mobilizáciu mužov do tridsaťpäť rokov, do zbrane nastúpilo päťnásťtisíc vojakov

– počas bojov medzi našimi povstalcami a nemeckou armádou do tla zhorel Telgárt

(jč)